P. II. 1268

REVISTA BUCOVINEI

VASILE GHERASIM

Anul II, No. 2 ■ Cernăuți, Februarie 1943

Anul II, Nr. 2 Cernăuți, Februarie 1943

Revista Bucovinei

Proprietar: Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina

Secretari de redacție: Traian Cantemir, Dragoș Vitencu

Inreg. la Trib. C-ți în reg. publ. period. sub No. 1/1942.

Apare lunar în cel puțin 48 pagini. Redacția și Administrația: Cernăuți, Piața Unirii 3 (Palatul Național), Tel. 1512. Abonamentul: anul 500 lei, pe 6 luni 250 lei.

Colaboratorii revistei: *George Antonescu, Areta Bâcu, Constantin Bivolaru, Aurel Bogaci, Apollo Bolohan, N. I. Bontaș, Traian Cantemir, Ion Cârdei, Adelina Cârdei, Traian Chelariu, George Drumur, B. Frunte, Oreste Gherasim, Manole Haivas, Procopie Jitariu, Teofil Lianu, Constantin Loghin, Dimitrie Loghin, Petre Luța, Ilie Mandiuc, Dimitrie Moldovanu, Leca Morariu, Victor Morariu, Gheorghe Noveanu, George Pătrăuceanu, Viorica Pintiliescu, Teodor Plop, Augustin Z. N. Pop, Sebastian Popovici, Cuchi Lidia Puiu, Grigore Ratiu, Milan Șesan, George Silver, Mircea Streinul, Nicolai Tăutu, Nicolai Tcaciuc-Albu, George Todoraș, George Todoran, Laurentie Tomoiagă, Aurel Vasiliu, Nic. Vlădescu, Dragoș Vicol, Alexandru Vitencu, Dragoș Vitencu, George Voevidca, E. Ar. Zaharia și Emil Zegreanu.*

Acest număr cuprinde:

Constantin Loghin: Vasile Gherasim.
Vasile Gherasim: Se naște Dumnezeu (versuri).
" " : Mare (versuri).
Oreste Gherasim: V. Gherasim la Viena (amintiri).
Nicolae Tcaciuc-Albu: V. Gherasim, omul (amintiri).
A. P.: Intre Eminescu și V. Gherasim (note).
Aurel Sânger: Gheorghiță Miron (versuri).
N. Tcaciuc-Albu: Lui Li-Tai-Pe (versuri).
I. Cârdei: Pe munte (versuri).
Petre Luța: Bucovina văzută de F. X. Knapp (studiu).
Areta Bâcu: Livada bunicii (schiță).
Augustin Z. N. Pop: Despre Aglaea Eminescu, sora poetului, în Bucovina (studiu).
Pe urmele vremii: Festiv scriitoricesc *(A. P.)*, Intre regionalism și românism literar, Estetic și religios *(A. Sânger)*, Cântul românesc la Praza *(M. Ș.)*.
Cărți și reviste: Cl. Isopescu: Lingua, letteratura e storia romena in Ispagna *(G. Ratiu)*, L. Morariu: Eminescu, Note pentru o monografie, S. Balan: „Groza" lui Alexandri *(T. Cantemir)*, Al. Procopovici: Luptele naționale din celălalt veac *(N. T. A.)*, Bucovina Medicală, Căminul nostru, Gazeta Transilvaniei *(G. D.)*, Transilvania *(C. L.)*.

Vasile Gherasim

La 10 Februarie, a. c., s'au împlinit 10 ani de când Vasile Gherasim și-a luat, pentru totdeauna, rămas bun dela puținii și sincerii săi prieteni care-l păstrează încă statornic și cald într'un colț al inimii lor. S'a stins în plină maturitate, la numai 40 de ani împliniți de vârstă. Deși nu s'a scurs de atunci decât o decadă, totuși uitarea stărue să se așeze peste numele lui.

Vasile Gherasim a apărut pe orizontul literelor bucovinene la un moment foarte neprielnic și la o răscruce critică a împrejurărilor. El intră în câmpul scrisului bucovinean la 1918 când spiritele de aici și de pretutindeni erau preocupate de politică și de alte îndeletniciri mai practice, și dispare după 1930 când își face sgomotos apariția în literatura bucovineană prima generație de scriitori, ieșită din școala românească a acestei provincii. V. Gherasim și G. Voevidca sunt cei dintâi poeți bucovineni apăruți după Unire, ei sunt aceia cari, la un moment dat, atunci când amuțise glasul de trubadur al vechii generații bucovinene și încă nu începuse să cânte noua generație, sunt singurii poeți cari constitue puntea tradiției dintre Bucovina austriacă (politiceste !) și Bucovina românească. Ei sunt aceia cari trec steagul literar al acelei generații către generația nouă.

Anul 1918 este pragul care desparte distinct în Bucovina două epoci istorice, așa că V. Gherasim nu este acceptat nici de istoria literară de până la 1918 — pentrucă nu scrisese nimic până atunci — nici de istoria de după 1930, când el încetase de a mai scrie. Astfel Gherasim s'a stins în indiferența

generală, iar antologiile literaturii bucovinene — cu excepția celei scoase de subsemnatul în 1939 — îl trec vinovat sub tăcere. Doar secția cernăuteană a Ligii culturale, pe care a condus-o în calitate de președinte în ultimii nouă ani ai vieții, i-a înveșnicit, în parte, memoria, publicându-i în 1934, cu pioasa strădanie a cuiva care a ținut să rămână anonim, poeziile în colecția „Iconar".

Restul scrierilor sale literare, nuvele și schițe, pe lângă atâtea articole de filosofie, istorie literară etc., au rămas înmormântate prin cele reviste cernăuțene (Poporul, Gazeta poporului, Spectatorul, Școala, Voința școalei, Codrul Cosminului etc.) și numai incidental și foarte puține, și în câteva reviste în afara granițelor Bucovinei.

Oricât de scurtă i-a fost viața, totuși bogată i-a fost activitatea. Trec peste activitatea lui de profesor secundar și de suplinitor al unei catedre universitare, care îi revenea de drept și care i-a fost statornic și meschin refuzată de invidia politică, trec peste activitatea lui de președinte al Ligii culturale din Cernăuți, de care perioadă se leagă ridicarea bustului lui Eminescu în grădina „Arboroasa", și mă opresc la activitatea lui publicistică.

Gherasim a scris mult, foarte mult: a scris articole și studii filosofice, în care caută să dibuiască spinoasa cale înspre o filosofie românească, el a scris studii pedagogice și articole și studii de istorie literară. L-au preocupat diferite aspecte ale istoriei literare, l-a preocupat mai ales fenomenul Eminescu. Dacă atâția alții și-au legat numele de Eminescu prin simple îngăimări stilistice, Gherasim l-a pătruns adânc, l-a înțeles și ni l-a tălmăcit. In două direcții ale studiilor eminesciene și-a câștigat merite deosebite: prin cercetări în satul Eminovicenilor din Bucovina Gherasim a stabilit odată pentru totdeauna, în ciuda atâtor teorii care de care mai extravagante, originea românească a lui Eminescu și originea lui autentic bucovineană, și al doilea, prin alte studii temenice ni-l prezintă pe Eminescu, împotriva atâtor teorii contrare, ca poet optimist,

preocupat în largă măsură de toate problemele care agitau spiritele românești din acea vreme.

Pe lângă filosof, pedagog și istoric literar, Gherasim a fost și poet, poet în adevăratul înțeles al cuvântului. Cine l-a cunoscut și cine vede chipul lui Gherasim, nu poate să nu fie izbit de oarecare asemănare între el și Eminescu. Această apropiere nu este numai incidentală. Dacă, vorba Latinului, ne este prmis de a compara lucrurile mari cu cele mici, între Gherasim și Eminescu nu este asemănare numai de înfățișare, ci și în opera lor literară.

Găsim în poezia lui Gherasim aceeași dragoste de natură:

Bătrâne codru-ți zic: rămâi cu bine,
Eu azi mă duc în lumi streine ție
Și frunza ta se face aurie —
Incet, încet și tie toamna-ți vine

(Rămâi cu bine),

întâlnim aceeași dragoste pentru femeie, același suflet chinuit de suferința omenească, aceeași înclinare statornică înspre reflexivitate, deci, cum se spune curent, teme eminesciene, cari, în genere, sunt tot atât de bine teme ale poeziei de pretutindeni și de totdeauna, ceeace nu înseamnă însă că Gherasim a fost unul din imitatorii de duzină ai lui Eminescu, cum îi întâlnim în literatura noastră.

Această asemănare de teme se datorește soartei lor aproape identice, temperamentului lor comun și preocupărilor egale în viață. Ca și Eminescu, Gherasim a dus aceeași viață de sbucium care se stinge la 40 de ani, ca și dânsul, poetul nostru a cântat aceleași motive de inspirație — natura și femeia — a fost frământat de aceleași probleme eminesciene.

„La ce-i făcută viața, moartea, dorul?"
(Vorbe, vorbe, vorbe)

se întreabă și Gherasim, pentru a ajunge la aceeași concluzie:

„Doar vis e viața ce 'ntrerupe
somnul neființei"
(Către Paezis...)

și mai ales îi caracterizează pe amândoi aceeași fire înclinată spre meditație, spre reflexivitate.

Totuși între Eminescu și Gherasim există o mare deosebire în ceeace privește atitudinea lor față de viață: pe când Eminescu, atât de des și crunt desamăgit în viață, îi arată tot dispretul, râvnind nirvanic „setea liniștei eterne", Gherasim cântă viața, este, prin excelență, poetul elanului de viață, ca și Cerna.

Ce-i spune sufletul?

Iubește-adânc viața nesfârșită,
Psalmodiază-i imn de bucurie!
Iară iubirea, din etern simțită,
O rugăciune de 'nălțare fie!
(Vecernie)

„Nu mor, chiar cruci la capul meu de pun"
(Vorbe, vorbe, vorbe)

stidează el, plin de soare, moartea. Un cărbune din soare căzu pe pământ și-l însufleți;

Iar un cărbune arzător căzu
Și 'n lutul meu, (Devenire)

și de atunci toată viața-i e plină de soare.

In plânsul meu dintâi strigat-am soare
Și soare fost-a gândul meu dintâi.
Și soare am văzut în ochii tăi,
Spre el mă avântau gândiri
ușoare (Al vieții mele soare...)

Imbătat de atâta soare, se crede un titan:

Ne credem zei, având pe D-zeu
în noi (Stropul)
Credeam că sânt menit a deslega
Al veșniciei glas; credeam c'ascult
Cum florile-mi șoptesc, și tot mai mult
Parcă-mi vorbea zefiru 'n limba sa.
Și picuri de-adevăr căzeau din
stele,

Și soare, lună se topeau în
minte-mi:
Un zeu eram, căci totul eram
Eu...
(Sânt om)

și totuși constată că nu e decât un simplu om

Vârtej de patimi, doruri, de
puteri
Titanice și de blestem, de vreri,
De farmece, ce mintea n'a
cuprins...
(Iadul)

Iată-l pe Gherasim, așa cum ne apare din poezia sa, mai mult gândire decât simțire.

Și eroii nuvelelor sale, destul de numeroase, sunt mai de grabă niște romantici cerebrali, niște ființe eterice în genul Sărmanului Dionis decât oameni de acțiune.

Atât pictorul Niță Mândrea din nuvela „In spre soare", cât și prof. Vereanu din „Emaus", părintele Iov din „Orfanul" ca și Moș Anghel din „Turnul din Soroceni" sunt oameni singurateci cari trăiesc și se sbuciumă pentru ființele lor dragi și atunci când ele dispar, se mistue și ei nostalgic pe calea întunerecului. Sunt ființe cari, departe de sgomotul lumii din jur, își plăzmuesc o lume a lor, țesută din singurătate, liniște, pasiune pentru artă și adâncă credință în cel Atotputernic.

Nu știu dacă nu trebue să vedem în aceste ființe pe însuși Gherasim: retras de lărmuiala lumii, pasionat pentru artă, adânc cucernic, trăindu-și intens lumea plăzmuită interior, care atunci când și-a văzut zdrobit idealul vieții, s'a retras în lumea cealaltă, unde continuă să trăiască fericit, ca și eroul din nuvela „Emaus".

Fie-i acolo odihna, pe care a râvnit-o, binecuvântată și fericirea deplină.

C. LOGHIN

SE NAȘTE DUMNEZEU

Albastru-i cerul și 'nghețat
Și stele strălucesc pe el, ca niște ochi de lup în noapte.
E-atâta liniște în lume
Că-mi vine-a crede că acum se naște Dumnezeu.
Și-i ger
Și stelele lucesc...

O clipă sboară după alta:
Tic, tac, tic, tac...
Din veșnicie se desfac
Și iarăși se scufundă 'n veșnicie,
De unde niciodată n'or să vie.
Și stele se desprind din goluri nesfârșite
Și cad în adâncimi nebănuite.
...Tic, tac, tic, tac...

Mi-aduc aminte:
Sufletu-mi trăia când s'a născut Hristos:
Era și-atuncea noapte; eu stăteam
Ca și acuma și priveam
La cerul nesfârșit și rece ca de ghiață.
Simțeam că 'n adâncimea sufletului meu
Străbate Dumnezeu.

Și s'a născut atunci Hristos.
În lume-atâta liniște era
Că s'auzea când vremea-și număra
Clipele: tic, tac
Tic, tac...
. . . . . .

VASILE GHERASIM

MARE

Mare!
Ești iar departe; — în zare
Îți bănuesc furtuna, clocotul și spuma...
În vis numai te văd, te simt, te-aud acuma
Și iar doresc
Să te privesc
Aproape, lângă mine să te am
Și iar să chiuiu, cum atunci chiuiam
De bucurie și iubire,
De neînchipuită fericire.
Să cânt cu tine cântecul puterii,
Să simt în mine
Crescând
Și clocotind,
Spumând
În inimă, în creier și în vine,
Puterea uriaș'a re'nvierii...
. . . . . .
Eram copilul răsfățat al tău;
Mă cuprindeai cum își cuprinde mama fiul său,
Mă sărutai, — adânc și pătimaș mă sărutai.
La pieptul urias, tu mă strângeai;
M'ademeneai și mă strângeai,
Cu glasul de sirenă îmi cântai;
Astfel din mine sclav supus făceai...
Și mă lăsam ademenit
Spre zările albastre, fumurii, — spre Infinit.
Ah, zările acelea de opal
Mă cheamă azi și veșnic m'or chema
Și marea'n veci va spumega:
Furtuna îi va frânge val de val.

Din depărtare-ți aud a ta chemare,
Mare!

VASILE GHERASIM

V. Gherasim la Viena

Amintiri despre fratele meu

In rândurile ce le însemn aici, voiu căuta să înfățișez câteva crâmpeie din viața fratelui meu Vasile Gherasim și anume din vremea petrecerii lui la Viena, între anii 1915—1918.

Vasile Gherasim și-a luat bacalaureatul la liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava, în Iulie 1914, deci tocmai în preajma începerii războiului mondial. Fu nevoit astfel să rămâie până spre sfârșitul anului 1915, acasă la părinți, fără posibilitatea să se înscrie la Universitate.

Dar dorul studiului îl copleșea. Și îl făcu să ia hotărârea irevocabilă de a pleca la Viena ca să-și înceapă studiile universitare.

„Aice — adică la Viena, — scrie V. Gherasim în însemnările sale intitulate *„Petrecerea mea la Viena"* — m'am lovit din prima zi, cu fruntea de zidul realității

Am început însă energic lupta și după mai multe decepții, mi-a succes să trăesc singur fără ajutorul nimănui".

In primele zile după sosirea lui la Viena, V. Gherasim face cunoștință cu studentul *Victor Cherestisin*. Gherasim își avea locuința pe-atunci la Societatea *„România jună"*. Cherestisin veni să se înscrie în societate și astfel se cunoscură și se împrietenirâ.

Cherestisin era student în semestrul V la litere, iar Gherasim abia se înscrise în semestrul prim. V. Gherasim, fu atras de firea liniștită și de cunoștințele vaste ale lui Cherestisin, deși în fața celorlalți colegi Cherestesin nu se bucura de simpatie.

„Dar tocmai această antipatie, declară V. Gherasim, mă împinse mai mult spre el".

Iată asemănările și deosebirile sufletești dintre ei doi, așa cum le-a fixat Gherasim în însemnările sale: „Eu, trebue să mărturisesc, eram într'un stadiu de nedescris. O melancolie mă apăsa mereu și totul ce auzeam și vedeam în jurul meu nu era decât jale. El însă era altă natură: un om care calculă bine și judecă mult, — de e ceva rău, el caută să afle și părți bune în el; un om care a cetit foarte mult, așa pe Ibsen, Dostoiewski, Strindberg, — apoi filosofia modernă, în care sunt atâtea idei cosmopolite — cunoștea toate direcțiile socialiste; — cercetase teatre, ascultase opere și concerte; scurt zis, era un om cu o cultură rară.

Eu însă aveam în mine predispoziția pentru toate aceste, dară încă nu avusem ocazie, să o realizez: trăisem așa numai din iluzii și cu dorurî cari încă nici unul nu se împlinise.

Nu e greu de înțeles, că îmi deveni cel mai bun amic: la el aflam mângâiere când mă lovea soarta cu pumnul ei greu, la el aflam povețe pentru drumul, pe care eu numai în fantazie mi-l așterneam înaintea mea, pe care însă, el pășea deja. Și trebuie să spun, că din acea zi a început acel proces de refacere în ființa mea, sub care am ajuns a fi un om cu totul altfel, decum eram.

L-am citit chiar în vara următoare pe întreg Ibsen și am început și cu Dostoiewski — acum îl citesc pe Strindberg".

V. Gherasim deci, sub influența lui Cherestisin se adâncește în lectura scriitorilor amintiți, care îl pasionară apoi toată viața. Dovadă sunt studiile lui de mai târziu.

Al doilea prieten dela Viena care înrâuri sufletul lui V. Gherasim, înseninându-l, a fost colegul *Constanțiu-Radu Lucan*.

Redăm portretul lui sufletesc, schițat de V. Gherasim: „O ființă pururea veselă, cu fața senină, cu un zâmbet nestins pe buze — el e așa zicând antipodul extrem al felului de a fi al meu.

Dela început am simțit o simpatie pentru el și ea nu a secat nici un minut. Imi plăcea în ore de melancolie să-l am în apropierea mea, îmi plăcea să-i aud glumele sale. Cu un cuvânt în el vedeam omul, care e cel mai întâi menit să trăiască, fiindcă în el se arată viața așa cum ea, fără să fie învelită în negura îndoielilor și suspicionărilor.

In apropierea sa mi se înseninâ gândirea".

Dar Constanțiu-Radu Lucan, „tânărul cu inima curată, cu privirea sinceră și aproape copilărească", n'a putut fi prea lungă vreme la un loc cu V. Gherasim fiind înrolat la armată.

Un alt bun prieten, i-a fost italianul *Artur Pellis*, care îl mângâia, după cum mărturisește V. Gherasim cu sonate și simfonii cântate la piano.

Mai târziu, în anul 1920, V. Gherasim aflându-se acum la Cernăuți, scrie în carnetul său de însemnări: „Am de gând să încep în curând, să schițez prietenia mea cu Artur Pellis, care e interesantă și plină de exemple adânci".

Dacă a făcut acest lucru nu știu. Cred însă că Artur Pellis a fost acela care i-a trezit admirația pentru muzica lui Beethoven, Mozart și Tschaikowski.

Anii petrecuți de V. Gherasim la Viena, au fost ani de intensă muncă intelectuală și de serioasă pregătire în domeniul literaturii și filosofiei.

„Am ajuns la convingerea, mărturisește dânsul, că numai în muncă voi afla fericirea și numai prin ea voiu câștiga acea mulțumire sufletească pe care nu o pot afla în alt mod".

Iar altădată face următoarea confesiune: „Să mă mulțumesc cu o viață așa zisă animalică, în care să mă bucur că trăesc, că nu duc lipsă materială, că am ce mânca și îmbrăca ca un aristocrat, ar fi pentru mine prea grozav; pentru mine, care nu pot trăi o singură minută fără să am vre-o ideie care să mă impresoare sau vre-o luptă internă".

Și în această luptă internă V. Gherasim scrie poezii și novele; face traduceri din poeții germani, se adâncește în studii filosofice.

Notez că o mare parte din poeziile sale publicate mai târziu în revistele și ziarele din țară, sau rămase în manuscris, au fost scrise la Viena.

In 20 Septembrie 1917, începe nuvela „Suflete", pe care o considera o mică autobiografie.

Scriind această nuvelă, Gherasim mărturisea cu aleasă sinceritate: „Văd bine că numai pe acest teren, îmi va fi dat să culeg speranță și tărie pentru viață și voiu face-o..."

ORESTE GHERASIM

Din jurnalul intim al lui V. Gherasim

4/IX/1921

Și iarăși, când și când am scris și câte ceva pentru a-mi ușura inima de greutatea care o apasă. Poezii și articole de critică artistică au apărut în foiletonul gazetei „Poporul". Am cântat la marii cugetători ai neamului nostru și ai omenimii puncte asemuitoare, în viața și opera lor, cu stări sufletești ale mele și interpretându-i pe aceia am interpretat adâncul sufletului meu. Am putut adesea să văd că un scriitor e totuși mai fericit decât un om care n'are darul acesta de a exprima ceea ce cugetă și simte.

V. Gherasim, omul

Dacă te întâlnești mai ades cu un om de seamă, nu te gândești că îi vei scrie odată necrologul. Nu-ți poate veni acest gând, îndeosebi când personagiul e mai tânăr decât tine. Și totuși nu odată trebue să pui mâna pe condeiu, ca să scrii despre oameni încă tineri cari se retrag din viață, tăcuți, discreți, cu un zâmbet amar pe buze, așa cum a făcut și Vasile Gherasim.

Fugarul timp, ca o pasăre misterioasă, a bătut de câteva ori din aripi și 10 ani au trecut ca tot atâtea clipe. Atâta e dela moartea profesorului, poetului și filosofului Gherasim. Incerc să-mi adun amintirile.

Când și unde l-am văzut întâia oară? Prin 1917 sau 1918, ieșind din Capela românească sau poate din Café Bellaria, locuri unde se întâlneau în anii aceștia Românii din Viena, am dat de o studentă dela litere vecină de sat cu mine, care vorbea cu el lângă poarta dela intrare a Curții imperiale. Studenta, foarte vioaie, mi-i-a prezentat, adăogând câteva epitete măgulitoare despre talentul de scriitor al colegului ei de studii, mai în vârstă. Nu citisem încă nimic din încercările lui. El înnodă cu voce domoală și cu zâmbet senin o autoironie, care mi-a plăcut. Dovedea că e modest, că nu se supraestimează și...: pentru oamenii modești am avut totdeauna o simpatie de neînvins.

După plecarea studentei, ne-am mai plimbat amândoi vre-un ceas de-a-lungul nesfârșitului Ring, care înconjură miezul orașului Viena. Nu mai pot reconstitui ce am vorbit atunci, dar desigur n'a lipsit cercetarea situației poporului român în războiul mondial, care nu se sfârșise și dorul de Bucovina, în care încă nu ne puteam întoarce.

In curând am dat de schițe în proză publicate de el în singurul ziar românesc care apărea pentru Bucovina și apoi, după unire, de versuri tipărite în „Glasul Bucovinei". In Cernăuți am petrecut multe ceasuri împreună și aș putea spune, fără exagerare, că rar când am vorbit despre altceva decât despre literatură. Avea un gust ales, distingea clar valorile estetice și năzuia el însuși către realizări de artă superioară.

In viața particulară era ordonat și muncitor, serios și tăcut, în adunări nu se îmbulzea la vorbă, vorbea numai când

i se dădea un rol și atunci o făcea în felul său așezat, domol, clar și convingător. Era și nemulțumit și nerăbdător câteodată, dar își ascundea dorințele intime și prefera să tacă, decât să se dea de gol.

Avea în sufletul său și o picătură de vanitate. Fiindu-i capul întru câtva asemănător cu cel al lui Eminescu, își purta părul mai lung și ondulat, așa cum vedem pe una din fotografiile marelui poet și într'adevăr, văzându-l așa, îți dădeai imediat seama că seamănă cu Eminescu.

Despre obligațiile sale în societate avea o concepție foarte serioasă și înaltă. Am avut prilejul să mă conving despre aceasta în vara anului 1926, când la una din plimbările noastre l-am întrebat de ce nu încearcă să ajungă la Universitate, având o pregătire atât de solidă.

„O catedră universitară e o însărcinare prea grea pentru mine. Dacă aș fi numit, aș vrea să-mi ocup locul cu cinste. Aș trebui să muncesc foarte mult, ca să pot fi încontinuu la înălțime. Exigențele științifice sunt mari, iar sănătatea mea e șubredă. Aș trebui să-mi jertfesc viața pentru știință".

L-am ascultat cu atenție și am rămas cu impresia că nu spune decât ceeace gândește și simte cu adevărat.

După aceasta au trecut vreo zece ani. In acest timp, el a intrat în legături mai strânse cu profesorul Carol Siegel, care a predat matematicile și filosofia la Universitatea din Cernăuți și căruia Gherasim i-a tradus unele lucrări în românește. Astfel s'a apropiat tot mai mult de viața universitară. După plecarea lui Siegel ca profesor la Graz, i s'a încredințat lui Gherasim suplinirea catedrei de istoria filosofiei.

Acum a intervenit ceeace a prevăzut el însuși. Insărcinarea a fost prea grea pentru un caracter de felul lui, care avea ambiția absolută de a-și ocupa locul cu demnitate, care nu se mulțumea cu expediente comode, ci dorea cu ardoare, să lumineze, să creeze.

Incordarea a întrecut puterile sale fizice, sănătatea lui n'a rezistat. Și așa s'a mutat în altă lume : în lumea odihnei și a păcii.

N. TCACIUC-ALBU

Intre Eminescu și V. Gherasim

Nu s'a căutat înadins cuvântul spunând că, pentru temeinica pătrundere a vieței și creației lui Eminescu, din Bucovina s'au pornit cele dintâi mărturisiri de amănunt și realele contribuții cercetătoare. Indrituirea vine de-acolo că pentru intelectualul bucovinean — observația se adeverește astăzi până 'ntr'a treia generație — *eminescianismul*, care pentru moldovenii Țărei-de-Jos, spre exemplu, este un contagios mod de visătorie, se înscrie aici caracteristică psihologică desbătută între conștiința istoricității (*poetul* întâlnindu-se alături de Voevodul dela Putna, înainte-mergătorul), nostalgia locului și rezultanta lor, din conflictul de rasă: ordinea progresului național-universalist.

Insușirea de *a fi mereu aproape de Eminescu* se depășește pasional într'o obsesie, pe cât de nobil românească, pe atât de trudnică în povestea cercetătorilor.

Inceputul îl făcu sfătos Ștefanelli, cel ce-și amintea, cu bună socotință pentru viitor, colegialitatea lui Eminescu elev și student la Cernăuți și 'n mediul vienez. Cercetat nu odată de G. Bogdan-Duică, — el însuși gazetar și profesor universitar altădată în Bucovina, — Alexandru Chibici-Rêvneanu a promis mereu să fixeze pe hârtie aspectele intime ale cunoașterei poetului și un început se pare chiar că-l așternuse la lucru, precum dovedesc ciornele, mai mult desprinse din alții, păstrate în arhiva Seminarului Pedagogic din Iași.

In 1903, profesorul Radu Sbiera a publicat matricolele școlarității cernăuțene a lui Eminescu, atât pe cele dela National-Haupschule, cât și pe cele dela K. K. Obergymasium, întregindu-le cu câteva tradiții despre ființa fostului elev, spre regretul nostru: mult mai puține decât erau așteptate din casa unde până de curând trăise însuși profesorul de românească al lui Eminescu, Ioanu al lui Gh. Sbiera. Pe acestea le-am fi așteptat cu mult mai mult... In același an, „Almanahul literar" tipărit de Filimon Taniac comunica scrisori trimise neamurilor sale de către poet și editorului încredințate de cumnatul postum Heinrich Gareiss v. Döllitzsturm. Ele s'au continuat în al doilea almanah, pe 1905. Și când, după 1 Ianuarie 1904, apăru „Junimea literară", românismul ei, ca și-al „Semănătorului" bucureștean, căruia îi corespunde frățește, nu pornea actul culturei *întregitoare* decât tot dela visul și lupta marelui inspirat. Primei generații literare „junimiste" aparține Ion

Grămadă, care a dat importantului fenomen creator două întregiri bio-bibliografice în: „Societatea academică socială-literară *România-Jună* din Viena (1871-1911)", Arad, 1912 și „Mihail Eminescu", Heidelberg, 1914.

Acestea concordă cu însușirea detaliilor care rămâneau, rămân și vor rămâne păstrate evlavios din însuși trecutul obștei cernăuțene: Aici, pe-această uliță joasă, desprinsă din calea Arcașilor, la Nr. 19, arată un deget, a sălășluit Arune Pumnul și, la el, Eminescu între cărțile „Bibliotecei gimnasiaștilor"! Iată dărăpănata casă a lui Blanchin! Pe locurile dinspre grădina publică, parcelate astăzi, a fost *toloaca*, pe care cel-neuitat a bătut mingea ca toți copiii de-o seamă, uitând predania. Iată școala *lui* primară și, mai în deal, liceul „Aron Pumnul" — acum optzeci de ani K. K. Obergymnasium; între zidurile ce s'arată pe str. Regele Ferdinand No. 75 au fost „localitățile" Hotelului Moldavie, unde Fanny Tardini îi îndrăgi pe scenă, seară cu seară, vagabondajul între actori și unde, prin altă coincidență, peste mai bine de douăzeci de ani, soră-sa Aglaea avea să cânte și să recite neîntrecută: Doamna Drogli, și sigur că poetul numai rar a putut sta în altă parte, locuise în mai multe vile, care se păstrează și se știu până astăzi și până la cea din urmă: în huma cimitirului dela Horecea. Tineretul amintește pătruns despre popasul făcut la Cernăuți de înflăcăratul de douăzeci și unu de ani, înainte de a porni la Putna (1871) pentru congresul pan-românesc și câți nu-și doresc ochilor bustul poetului, așa puțintel cum era în fața Catedralei, înainte de invazia rusească, bust care, înălțat în 1930 de „Liga Culturală" — Secția Cernăuți, sub președinția lui Vasile Gherasim, acum ruginește pierdut undeva, într'o șură putregăită de lângă Dornești.

In 1930, profesorul Leca Morariu, unul dintre cei mai minuțioși monografiști eminescieni și cu o foarte întinsă bibliografie analitică, înfăptui, cu concursul documentar al răposatului Gh. Bogdan-Duică, buletinul „Mihai Eminescu", dedicat exclusiv eminescologiei, publicație în stil universitar (ajunsă în prezent, la fasc. 21-a), neapărat trebuitoare oricărui studios special. Și cununei sunt de adăogat cercetătorii: N. Tcaciuc-Albu, Victor Morariu, Ilie E. Torouțiu, Aurel Vasiliu, C. Loghin, T. Balan, D. Spânu, Traian Cantemir, Petru Iroaie, Eugen Păunel, Gr. și I. Nandriș.

Eminescianismului bucovinean se încadrează studiile, lemicile și notele lui Vasile Gherasim:

„Eminescu în serviciul școalei", *Școala*, 1921, pp. 242-246;

„Eminescu ca optimist", *Convorbiri literare*, 1922, pp. 485-503;

„In satul Eminovicenilor", *ibidem*, pp. 834-845;

„Eminescu la Viena", *Junimea literară*, pp. 374-379;

„Familia Eminovici", *Conv. literare*, 1923, pp. 185-188;

„George Drogli", *Adevĕrul literar* și artistic, 1923, No. 194, p. 4;

„Iarăși originea lui Eminescu", *Revista Moldovei*, 1923, Nr. 5, pp. 1-11;

„Influența lui Schopenhauer asupra lui Eminescu", *Transilvania*, 1923, pp. 520-559;

„Ipoteștii lui Eminescu", 1924.

„Mihail Eminescu [cu prilejul împlinirii a 40 de ani dela moartea lui]", *Junimea literară*, 1929, pp. 281-284;

„Eminescu—Luceafărul", *ibidem*, 1930, pp. 419-430;

„Solemnitatea desvelirii bustului lui Mihai Eminescu la Cernăuți", *ibidem*, pp. 401-410.

meritoase fie prin analiza critică, prin care explică pesimismul sau optimismul nemuritorului liric — și pentru aceasta el avea percepția bunului scrutător, mărită cu lecturi filosofice, — fie, mai ales, prin investigările referitoare la obârșia familiei Eminescu.

Cercetările sale, începute în ziua de 5 Septembrie 1922, printr'o călătorie în satul Călinești lui Cuparencu (jud. Suceava), dau rezultatul celei dintâi și, după adevăr, singurei anchete eminesciene pe teren; iar importanța lor a rămas hotărîtoare întru'cât inventarul pe temeiul căruia s'a ridicat arborele genealogic al poetului, atunci s'a înfăptuit de către Gherasim și a rămas bun informativ, prin autenticitate, în capitolul înaintașilor lui Eminescu din sintezele biografice semnate de N. Zaharia, G. Călinescu, N. Iorga și la atâția alții.

Răsfoind migălos în Călinești conscripțiile pe 1816, 1857, 1859, 1911, tabelarnicul comunei dintre 1815—1851, condicele cununaților dintre 1802—1902, mitricele născuților pe 1784—1853, condicele morților dintre 1802—1885, întrebând colaterali din obște și transcriind „din auzite" tradiții, Vasile Gherasim a ajuns la talpa rubedeniilor lui Eminescu, începând dela răsbunicii Petrea și Agafia Eminovici, în acord deplin cu confesiunile poetului: *„sunt viță de țăran românesc, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului și pace bună"*.

O constatare a sa directă, despre predispoziția spre demență a neamului Eminovici („Conv. literare", An. 54 (1922), No. 11, pg. 845), a fost urmărită savant până în sfârșitul concluziei clinice în articolul „George Drogli, nepotul lui Eminescu (Sfârșitul unui calvar)", tipărit în „Adevĕrul literar și artistic", seria III, An. IV (1923), Nr. 194, pg. 6, — studiu, care, ca și cele despre vatra Eminovicenilor, se înscrie documentar în bibliografia contribuțiilor câștigate definitiv.

Privind fotografiile lui Vasile Gherasim din urmă, ne pătrunde identitatea „de poză" cu chipul lui Eminescu din adolescență: fruntea proeminent răsărită peste arcadele ochilor înaintați și zărind romantic; părul în aceeași revărsare; maxilarul proeminent; buzele bogat cărnoase. Este coincidență numai? Mă îndoesc. Masca lui aduce din întunerecul multor contopiri sufletești de reverie caracterul imprimărilor eminesciene. Fiu de dascăl din Marginea rădăuțană, împărțind destinul darnic de a-i fi Poetului următor peste vremuri în Cernăuți și la aceiași Alma-Mater vieneză, ucenic al lirismului său reflexiv și sub sentința unui sfârșit dinainte așteptat — el nu putea să rămână altora, ca și sie-și, decât așa.

A. P.

Din jurnalul intim al lui V. Gherasim

27/X/1921

Două lucrări mă pasionează de o bucată de vreme: una literară, în care în ton de istovisire aș vorbi despre o mulțime de lucruri ce se întâmplă în juru-mi și îmi pasionează ființa mea. Atâtea observații făcute în viață ar putea să fie întrebuințate cu folos. Altă lucrare e științifică: *„Rolul panslavismului în istoria lumii"*. Aceste două laturi ale ființei mele se manifestă foarte adesea și anume într'un ciudat raport față de cealaltă. Adesea se dă o luptă destul de aprigă între ambele aplicațiuni, și când una e biruitoare când cealaltă.

Un subiect de sonet destul de interesant îmi veni în minte într'o dimineață: Paralelismul între liniile geometrice m'a făcut să mă gândesc la paralelismul între *gândire și sentiment*. Din necunoscut ies la suprafață și în viața noastră nu se pot întâlni nici odată — dar odată în necunoscut se vor întâlni, se vor încrucișa ca și liniile paralele.

GHEORGHIȚĂ MIRON

Așa-i că l-ai uitat pe Gheorghiță Miron,
Cu buzele — zmeură — și ochii — mure?
Cel care venea cu fragii plocon —
Haiduc de o șchioapă, fugând prin pădure.

Prin brusturi rotunzi, prin rugi și mohor,
Zgâriat și viclean ca puiul de jder,
Își cată hodină'n ferigi, la izvor,
Pe mușchiu afânat — lucios lăvicer.

A stat lenevos, lungit ca șopârla;
Aleargă prin ierburi, zorit, după fluturi;
Lăcustei albastre-i repede cu sfârla...
Doamne, de ce înserarea prea repede-o scuturi?

Se cerne cenușă albastră sub fagi
Și candeli aprind în frunziș licurîcii...
Ulcica de lut nu-i plină cu fragi!
Dar poate-or veni să-i ajute piticii:

Din grabă-or s'adune și boabe de stele,
Și lacrimi de lună cu vrăji închegate...
Și visele tale din nopțile — acele,
În cana de lut, le găsești adunate...

Acum, când îți scriu epistola asta,
Eu simt c'ai uitat pe Gheorghiță Miron
Pe care în lume-l împinse năpasta,
Și-ți dete tot sufletul veșnic plocon.

AUREL SÂNGER

LUI LI-TAI-PE [1]

Inalte clipe de extaz divin
Trăit-am împreună'n ore sfinte,
Străin poet! Acuma îți închin
Cunună împletită din cuvinte.

Eu n'am văzut frumoasa țară Tsin,
Nici fluviul Jo-yeh. Dar nu mă doare,
Căci farmecul le-am cunoscut deplin
Din slova ta, în veci nemuritoare.

Săgeți-le-ți de aur au sburat
Învingătoare peste timp și spații,
Gând luminos, bogat au semănat
In cele mai îndepărtate nații.

Grădină ai sădit pe glob meschin,
Ca peste lumi etern să strălucească.
La gloria-ți străveche acuma vin
S'adaog o ghirlandă românească.

N. TCACIUC-ALBU

PE MUNTE

In Țara unde munții par albe catedrale —
Idei urcate'n slavă de-o minte visătoare —
Imi port alene aleanul pe plaiuri voevodale,
Prin pulberea de stele din neauă'ntinsă'n soare.

Când sănii de lumină s'alung'peste troene
Iar vremea stă mirată și sborul își suspendă,
Mă rup ușor din lumea cu svonuri pământene
Și — fulg — păsesc alături prin liniști de legendă ...

IOAN CÂRDEI

[1]) Din volumul în pregătire „Poezii chinezești".

Bucovina văzută de F. X. Knapp

Cu prilejul plecării din Bucovina a contelui Carol Rothkirch-Panthen, în Maiu 1860, — după ce funcționase doi ani ca președinte al „ducatului Bucovinei", — funcționarii autorității administrative supreme a provinciei, i-au prezentat ca omagiu un album cu vederi din Bucovina, lucrate în acuarelă

F. X. Knapp „Piața Cernăuților"

de pictorul Franz Xaver Knapp, recent sosit la Cernăuți din țara Sudeților. Pe prima pagină a albumului era scrisă dedicația, data și semnăturile funcționarilor cari prezentau cadoul. Această colecție de acuarele, al căror scop inițial fusese doar de a procura o amintire plăcută unui înalt demnitar cu ocazia transferării sale din postul de șef administrativ al Bucovinei, care de altcum îi era cu totul străină, — printr'o neașteptată, dar pentru noi fericită, împrejurare, — a rămas în țară și, păstrându-se până în zilele de astăzi, constitue un document artistic și istoric de o deosebită valoare locală, aflător în posesiunea d-lui Șerban Flondor, fiul lui Iancu Flondor.

Este în afară de orice îndoială că albumul cu acuarelele lui Knapp trebue să fi plăcut foarte mult tuturor cari au avut prilejul să-l vadă. Căci numai astfel se explică faptul, că frumoasele şi interesantele sale vederi au fost reproduse după originale în formă de litografii, executate de diferiţi artişti litografi în ediţia institutului litografic „Reiffenstein & Rösch" din Viena şi destinate, fie în colecţie completă, fie foi separate, pentru marele public amator.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea arta litografiei ca mijloc de reproducere ajunsese la apogeu, căzând apoi repede în declin în urma perfecţionării din ce în ce mai mari realizată în tehnica reproducerii fotografice.

Artistul litograf desenează cu diferite creioane din cretă grasă pe o piatră de litografiat, fie un motiv original, fie copiind un original lucrat în orice tehnică de alt artist, şi apoi scoate prin o presă atâtea reproduceri câte permite placa.

Litografiile după vederile bucovinene ale pictorului Knapp nu sunt litografii originale, lucrate de el însuşi, ci sunt reproduceri executate în institutul litografic menţionat din Viena de diferiţi alţi artişti litografi, după acuarelele originale din albumul donat contelui Rothkirch-Panthen.

Prin anii 1919—1920 acest album se găsea spre vânzare într'un magazin de tablouri şi antidhităţi din Cernăuţi, între timp de mult dispărut, din vechea stradă a Poştei, acum str. Bucureştilor. Era acolo un adevărat bazar deosebit de bogat în diferite tablouri, covoare persane, mobilier antic, bijuterii, obiecte de aur, argint şi fel de fel de alte lucruri de mare sau mică valoare.

Ca vizitator aproape zilnic al acestui magazin, ale cărui stocuri de obiecte artistice se schimbau mereu, am avut de multe ori în mână acest album, admirând desenul sigur, precis şi detailat al vederilor lui Knapp, care redă lucrurile ca şi când ar fi văzute din apropiere, precum şi culoarea proaspătă şi lumina clară, caracteristică peisajului bucovinean.

Fiindcă pentru acest album, oferit spre cumpărare şi unor înalte personalităţi şi autorităţi din Cernăuţi şi chiar din Bucureşti, se cerea un preţ foarte mare, el a rămas nevândut timp mai îndelungat. Abia mai târziu, omul superior şi de aleasă cultură artistică şi universală, care a fost Iancu Flondor, văzând albumul şi recunoscându-i imediat valoarea, n'a stat la cumpănă şi l-a achiziţionat, asigurând şi păstrând în ţară acest document de netăgăduită valoare artistică şi documentară din Bucovina de altă dată.

In ce priveşte litografiile după acuarelele din albumul lui Knapp, până la începutul războiului mondial din Iulie 1914 ele se aflau în număr încă destul de mare, putându-se cumpăra la Consiliul cultural al ţării şi într'o prăvălie de tablouri din Cernăuţi. Războiul din 1914—1918 a distrus însă în întregime aceste mici resturi şi astăzi numai cu greu şi din întâmplare se mai găsesc rătăcite câte una din aceste valoroase reproduceri litografice.

F. X. Knapp „Uliţa mare la Cernăuţi"

Fiecare foaie a litografiilor avea împreună cu marginea albă dimensiunile iniţiale următoare: 45 cm. înălţime şi 60 cm. lăţime, pe când vederea litografiată propriu zisă: 25 cm. înălţime şi 37 cm. lăţime; aceste din urmă dimensiuni corespund întrucâtva mărimei foilor albumului. Ulterior, când litografiile au fost aşezate în cadre, marginile lor albe, din neştiinţă, au fost mai mult sau mai puţin tăiate. Aceste litografii au fost editate în a doua jumătate a anului 1860.

Colecţia completă a litografiilor după albumul de acuarele a lui Knapp se compune din optsprezece vederi diferite

din Bucovina, fiecare foaie având în partea ei de jos denumirea vederii scrisă în limba românească, cu caractere cirilice sau latine, şi în limba germană. Afară de aceasta, fiecare litografie era însoţită de o foaie separată volantă, în format de 30 cm. pe 23 cm., conţinând un text în legătură cu vederea respectivă. Astfel de texte lămuritoare au fost editate deosebit în limba germană şi în cea română, aceste din urmă cu caractere cirilice. Foaia lămuritoare cu text român a primei vederi din colecţie poartă următorul titlu: *„„text lămuritoriu la „Bucovina iluminată" a lui F. X. Knapp, compus în limba germană de Ernst Rudolf Naibauer *), tradus în cea română de Ioan Mitkievici"".* Textele tipărite pe ambele feţe ale foii conţin date istorice, în parte inexacte, descrieri ale vederilor pictate şi povestiri în legătură cu diferitele subiecte, redate într'un stil romantic sau greoi.

Cunosc trei colecţii complecte ale litografiilor albumului Knapp, toate în Cernăuţi, şi anume: una la biblioteca universitară, a doua în posesiunea părintelui protopresviter Eusebiu Procopovici, fost paroh în com. Mămăieşti, jud. Cernăuţi, şi a treia în ceea a d-lui dr. Alexis Zaloziecki [1]).

Foi răzleţe, puse în cadre, se găsesc la Muzeul regional din Cernăuţi, în muzeele mănăstirilor bucovinene şi pe la unele familii mai vechi din Bucovina.

Cele 18 piese de litografii, păstrând numerotarea după „textul lămuritor" al lui Neubauer şi denumirea litografiată pe fiecare foaie, sunt următoarele :

1) *„Monumentul Tartarilor lângă Prisaca"*, litografia fiind executată de către artistul litograf din Viena J. Novopacky. Această vedere reprezintă monumentul istoric, situat în hotarul comunei Vama, jud. Câmpulung-Moldovenesc, pe dealul din dreapta şoselei naţionale ce duce spre acest din urmă oraş, şi cunoscut azi sub denumirea de „Stâlpul lui Vodă". Acest monument e redat în forma sa primitivă, aşa cum a fost ridicat la *„vălet 1717 de Io Mihai Racoviţă Voevod, din mila lui Dumnezeu Domn şi oblăduitor a toată Moldavia"* întru amintirea întoarcerei sale biruitoare din Ardeal, încotro fusese silit să întovărăşească tătărimea sălbatecă. Răzimat de monument şade un ciobănaş care cântă din fluer, ascultând vraja doinei triste, în jurul lor pasc câteva oi şi capre, iar în fund se văd străjuind stâncile muntelui Rarău. Jos în valea Moldovei se văd furnalele fumegânde *„aleD-Sale D-lui Manz cavaler de Mariensee proprietarul topitoriei de metal în Bucovina"* de prin anii 1960, sărăcit mai apoi complect.

2) *„Mănăstirea Putna"*. Pe această foaie nu este menţionat litograful, ci numai institutul litografic. „Reiffenstein & Rösch" din Vina; ea reprezintă biserica mănăstirii, văzută din curtea ei dinspre miazăzi. Acest aspect al mănăstirii este azi

F. X. Knapp „Sfinţirea apei la Cernăuţi"

cu totul schimbat, învelişul de şindrilă al acoperişului bisericii fiind refăcut prin unul din ţigle, iar turnul de lemn al clopotniţei, de lângă turnul de intrare, fiind înlocuit prin unul nou de piatră.

3) *„Văzuta Cernăuţilor"*, foaie litografică de J. Novopacky, reprezintă o vedere a oraşului pictată de pe platoul suburbiei Horecea, într'o zi de sărbătoare, vara, când Cernăuţenii de pe atunci se duceau în excursie la pădurea Horecii, pe jos şi în caleştele timpului, cu lachei pe capră, în livrea, pantaloni albi, cizme de lac şi jobene în cap, cucoanele şi dom-

*) E. R. Neubauer, născut 1823, mort 1891, a fost directorul liceului din Rădăuţi, — poet şi publicist german.

[1]) Căruia îi mulţumesc pentru fotografiile puse la dispoziţie.

nișoarele îmbrăcate în rochii-stil cu crinoline largi și pălării cu cordoane, primind cu un gest plin de grație buchete de flori dela cavaleri îmbrăcați și ei după moda timpului.

Acest fel de a petrece zilele și orele libere denota o bună stare și o viață patriarhală, dispărute toate de mult. Se văd frumoase alei de tei și plopi cari flancau odată șoselele Cernăuților, apoi bisericile orașului, podul vechiu al Prutului și vârful țuguiat al dealului Țețina, totul scăldat în calda lumină a unei zile de vară.

4) *„Cataractul Sucevei lângă Șipotu"*, litografiată de artistul litograf Gottf. Seelos, reprezintă pasajul pitoresc și săltbatec al râului Suceava, aproape de originea sa de lângă satul Șipotele Sucevei, cum își croește drumul furtunos al tinereței, săltând spre vale peste stâncile ascuțite ale Carpaților, între brazi seculari. In fund se vede bisericuța de lemn a satului.

5) *„Egumenia cea vechie Vatra-Moldoviței"*, foaie executată și aceasta de litograful J. Novopacky, reprezintă mănăstirea ridicată de Petru Vodă Rareș în anul 1522, așa cum se găsea pe la anul 1860, cu acoperișul și zidul de împrejmuire în stare de dezolantă dărăpănare, din care a fost scoasă abia mult mai târziu, după realipirea Bucovinei.

6) *„Mormântul lui Ioan cel Nou în biserica mitropolitană la Suceava;* foaia aceasta este litografiată de artistul Waage și reprezintă interiorul celei mai mari și mai strălucite biserici a Sucevei, biserica Sf. Gheorghe, azi biserica mănăstirii Sf. Ioan, în care se păstrează moaștele sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, patronul Eparhiei Bucovinei. Biserica este o ctitorie a lui Bogdan Vodă cel Orb, care a început zidirea ei la anul 1514, fiind terminată de Ștefăniță Vodă, fiul lui Bogdan, în anul 1522.

7) *„Piața Cernăuților"*; foaia aceasta nu indică numele litografului, și reprezintă Piața Unirii de azi, văzută din partea de Miază-Noapte, din ferestrele fostului Hotel de Paris. Și această vedere prezintă un aspect cu totul schimbat azi. Piața era pe atunci pavată cu pietre de râu, lipsind unele clădiri, care încheie azi cele trei laturi ale pieței: hotelul „Pajura Neagră" era un simplu han, în locul unde azi se înalță palatul „Casei de Economie" era o veche clădire de magazii într'un rând, iar la intrarea în strada „Domnească", azi Iancu Flondor, lipsea casa cu două etaje, în care e azi Cercul funcționarilor. Piața ocupată de târgoveți cu tarabe, în costumele timpului, un car încărcat cu marfă urcă greu, tras de patru cai, panta în spre Primărie, o caleașcă pe arcuri a vre-unui

F. X. Knapp „Văzuta Cernăuţilor"

boier, trece grațioasă prin primul plan în fața unei sacale grele, care aprovizionа populația cu apă, iar în stânga, în fața unei cofetării, discută un grup de ofițeri austriaci; pe una din firmele comercianților putem descifra numele vechii prăvălii de coloniale și bodegi „Găina și Tabacar", care cu delicatesele, aperitivele și vinurile ei a format mulți ani un deosebit punct de atracție pentru gastronomii cernăuțeni și provinciali; în fața Primăriei se schimbă o gardă militară, evident era vizita vre-unui general în oraș, de vreme ce în fața renumitului „Hotel Weiss" de pe atunci, străjuește o gardă de onoare. Pe atunci Cernăuții nu aveau decât 18.000 locuitori. O primitivă conductă de apă, rămasă din vremuri vechi alimenta două mici basinuri publice în piața „turcească", unde în fiecare an se sfințea apa de Iordan; numai câteva lămpi de petrol asigurau iluminatul public al orașului, licărind câteva ceasuri numai în nopțile întunecoase. Nu exista nici canalizare, și numai apele ploilor curățau străzile, rupând uneori, în graba lor, garduri și podețe.

F. X. Knapp Fotografie

8) *„Bordeiul unui locuitoriu din Carpați"*, foaie litografiată de J. Novopacky, reprezintă un peisaj muntos de pe valea Ceremușului; în fața unui bordeiu huțănesc, pe lângă un părău, coboară la vale pe un drum de munte două huțance călare, cu desagii încărcați.

9) *„Mănăstirea Dragomirna"*, foaie litografiată de artistul J. Varrone, reprezintă vederea juvaerului arhitectonic de neîntrecută frumusețe zidit la anul 1609 de mitropolitul Moldovei Anastasie Crimca, văzută din fața turnului de intrare, dela Miază-Zi.

10) *„Ulița mare la Cernăuți"*, foaie litografiată de artistul H. Wolf, reprezintă strada de azi „Regele Ferdinand" văzută

din fața vechii clădiri a comandamentului militar de atunci, azi Cercul subofițerilor, Knapp a fixat în această vedere momentul când generalul comandant, însoțit de doi adjutanți, sete călare în fața clădirii. Ofițerul de serviciu dă raportul, garda dela poarta de intrare prezintă arma. Din piață grăbește la vale în trap o caleașcă trasă de opt cai înhămați înaintași, cu lachei pe capră și în spate, însoțită de doi arnăuți. Nu lipsesc nici negustorii evrei cu iarmurcă în cap, cu sacul în spate și cu mâinile pline de mărfuri, altul cu coșul la gât, discutând afacerile încheiate și pornind la altele noui.

11) *„Suceava, odinioară capitala Moldaviei"*, foaie care reprezintă o frumoasă vedere generală din spre miază-zi a orașului, litografiată de J. Novopacky. In marginea dreaptă se văd ruinile cetății Sucevei într'o stare cu mult mai complectă a zidăriei, decât cea de azi, care ulterior a mai fost distrusă, oamenii din împrejurimi luând materialul din acest unic monument pentru a-și clădi case. Se văd frumoasele biserici cu turnurile lor, care domină valea Sucevei, ce șerpuește la poalele orașului, o căruță încărcată pentru drum lung, acoperită pentru ploaie și trasă de patru cai urcă greu panta șoselei iar o trăsură de țară cu coviltirul lăsat grăbește în goana cailor în spre oraș.

12) *„Strâmtoarea Lucava lângă Moldova la Carpați"*, foaie litografiată de A. Seelos, reprezintă un peisaj stâncos, cheile Moldovei care aproape de izvoarele ei își face cu greu drum între pereți înalți de stânci și pădurea seculară coborîtă până în vale și în marginea drumului de munte.

13) *„Institut idropatic la Storojinet"*, foaie nesemnată de artistul litograf, reprezintă clădirile unui stabiliment de hidroterapie, de dimensiuni largi, instalat într'un parc, un fel de stațiune balneară pentru sezonul de vară, cu multă lume venită pentru recreație și refacerea sănătății. Patru clădiri deosebite, ce stăteau în directă legătură cu stabilimentul băii, cu peste 50 de camere, serveau pentru adăpostirea confortabilă a publicului. Intr'un pavilion deosebit era instalat cu mult gust un salon spațios pentru petreceri. Domni, doamne și copii, cucoanele și fetițele în frumoase crinoline, cu umbrele în miniatură, se plimbă pe jos și în elegante landouri, bărbații fumând din ciubuce lungi de trei sferturi de metru, unii îmbrăcați după moda veche cu fes în cap, nelipsind în fața portalului de intrare nici taraful de lăutari, cari cântă pentru plăcerea celor ce-și așteaptă rândul la bae sau se plimbă pe promenada din fața clădirii. Un comerciant ambulant și-a instalat raftul cu

marfă de sezon, pe care o cercetează o fată de țară și un călugăr venit dela cine știe care mănăstire.

Cronica timpului spune că mulți pacienți, cari pierduseră speranța de a-și mai reface sănătatea, și-au recăpătat-o prin băile dela Storojinet. Proprietarul de atunci al moșiei Storojinet, George cavaler de Flondor, tatăl lui Ianeu Flondor, își câștigase deosebite merite pentru ridicarea orășelului Storojinet, dând concursul său oricărei acțiuni edilitare și punând chiar la dispoziția vizitatorilor băilor pentru plimbări o parte din pădurea de pe moșia sa.

Cine mai știe azi, că odinioară prin anii 1855 exista la Storojinet unn stabiliment renumit de băi,, care atrăgea multă lume?

14) *„Valea Putnei"*, foaie fără indicația artistului litograf, reprezintă o parte a șoselei admirabile de munte ce șerpuește la poalele pădurilor seculare între satele Valea Putnei și Pojorâta, pe marginea părâului Putna. Pe locul unde stă azi gara Valea-Putnei, erau pe atunci întinse bărăci militare, ridicate în anii 1854—1855, pentru adăpostirea trupelor unui corp de armată austriac, pe atunci staționat în Bucovina. Trei cruci de fier, înfipte în vârful stâncilor din față, și cari încă și azi se înalță în albastrul cerului, amintesc de vremurile de cumpănă dela 1848.

15) *„Vatra Dornei baie"*, foaie care nu indică numele litografului, are însă semnătura în inițiale ale lui A. Seelos, reprezintă vederea regiunii Vatra-Dornei. Este interesant, că chiar textul german păstrează denumirea într-o câtva corectă: „Bad Watra-Dorna" și nu cea schimonosită de mai târziu „Dorna-Watra". In stânga, pe primul plan, trece călare pe drum un turc, desigur unul din turcii comercianți de lemn de construcție, cari pe atunci erau destul de frecvenți în regiunile muntoase ale Bucovinei de Sud,, de unde exportau pe calea apei acest material. Izvoarele băilor din Vatra-Dornei erau cunoscute deja în secolul al XVII-lea, când erau vizitate de bolnavi din Turcia, Transilvania și Ungaria. Cronica orașului Bistrița raportează, că în secolul XVIII-lea medici din Bistrița au funcționat în mai multe rânduri ca medici balneari, și că în acele vremuri numărul vizitatorilor ajungea la câteva sute.

16) *„Fântâna albă, monastirea Lipovenilor și siedințiа mitropolitului lor"*, foaie fără indicația artistului, însă de factură mai primitivă, puțin brutală a desenului litografic, reprezintă o procesiune bisericească a întregului sobor mănăstiresc în fața uneia din bisericile mănăstirei.

Această singură foaie are pe lângă demnitatea românească şi germană, şi una similară în limba rusă.

17) *„Lopusina, institut de scalde"*, foaie fără indicaţia artistului litograf, reprezintă vederea băilor de altădată din satul Lăpuşna, jud. Storojinet, un peisaj cu dealuri împădurite, în valea cărora sunt înşiruite, sobre şi curăţele, case uniforme pentru adăpostirea vizitatorilor acestei băi, de mare renume pe vremea aceea. Pe coasta de deal, din dreapta, cântă un taraf de lăutari, starostele îmbrăcat în haină moldovenească, cu antereu şi fes în cap, zicând din vioară, cobza, naerul şi basul ţinând hangul. Doi vizitatori ascultă, fumând cu tihnă din ciubuce. Mai în fund la dreapta, lângă un izvor ce curge dintr'un jgheab, la umbra unor arbori, un mic grup de vizitatori.

18) *„Sinţirea apei în Cernăuţi la sîrbarea arătaerei domnului"*, ultima foaie, şi aceasta fără indicarea artistului litograf, una din cele mai frumoase şi răspândite, reprezintă serbarea Iordanului, aşa cum s'a celebrat de peste o sută de ani în aşa numita piaţă a „Fântânei Turceşti", în faţa vechei „Biserici Domneşti" a Cernăuţilor, ridicată din lemn de stejar în anul 1789.

Cât cuprinzi cu ochii, bisericuţa de lemn, casele cartierului vechiu al oraşului, dealul viilor, valea Prutului, şi pădurea din fund, sunt înţepenite în omăt: e gerul Bobotezei. Au sosit în procesiune, în frunt cu icoanele sfinte, crucile, praporii şi drapelele breslelor, însuşi Episcopul, înconjurat de un sobor de preoţi, preşedintele ţării în mare ţinută, înalţi demnitari, boeri şi popor. In piaţa din faţa bisericii este aşternută cetină, care să servească drept covor uriaş pe care este aşezată masa altarului şi o cadă mare cu apă; pe acest covor natural vor sta mai feriţi de ger slujitorii altarului şi credincioşii adunaţi în timpul ceremoniei lungi a sfinţirei celei mari a apei. Episcopul Eugeniu Hacman, cufundă crucea cea mare în apă şi o sfinţeşte. Piaţa din spatele preoţilor şi curtea bisericii este plină de popor, care asistă la sfânta slujbă şi aşteaptă cu evlavie să-şi scoată apa sfinţită. In colţul turnului clopotniţei un pălimar dă drumul unui săcăluş şi un pluton de catane împărăteşti în ţinută de paradă asistă cu arma la picior.

După obiceiul pictorilor din renaştere, preluat mai târziu şi de pictorii olandezi, pe care Knapp îi cunoştea desigur foarte bine din timpul studiilor sale, el plasează în acest tablou persoane proeminente ale timpului şi cunoscuţii săi personali: se recunoaşte figura Episcopului Eugeniu Hacman, în apropierea căruia stă preşedintele ţării contele Rothkirch în mare ţinută,

iar în colţul din stânga se văd boerii români Eudoxiu Hormuzachi şi poetul Dimitrie Petrino, ambii în frac, cravată şi mănuşi albe, cu joben în mână, înveliţi în blănuri lungi. In faţa lor, compozitorul Carol Mikuli, cu care pictorul era împrietenit.

In toamnna anului 1859 a fost editată în acelaşi institut grafic din Viena o litografie ocazională, executată de litograful Czerny după o acuarelă, în care pictorul Knapp reprezintă marele incendiu, care în ziua de 21 August 1859 a distrus aproape în întregime vechiul cartier al Cernăuţului, cuprins între strada turcească, cea evreiască şi strada principală, azi strada Regele Ferdinand, până aproape de biserica Sf. Paraschiva, în acel an în construcţie.

Toate acoperişurile caselor din acest cartier sunt incendiate, o mare vâltoare de flăcări şi nori groşi de fum se ridică spre cer, purtaţi de vânt spre casele vecine, care şi ele încep a se aprinde. Pe strada principală trec în goana cailor o pompă primitivă şi două sacale, pe unele acoperişuri se văd oameni cu căngi iar în stradă se ridică raze de apă. Mai la o parte zac aruncate grămezi lucruri strânse la întâmplare din casele incendiate, femeile plâng îngrozite, pe când bărbaţii, după port şi feţe evrei transportă lăzi şi obiedte mai grele.

Venind din partea de sus a oraşului în pas alergător, un pluton de soldaţi grăbeşte spre casele incendiate. Au sosit şi reprezentanţii autorităţilor; un grup de spectatori privesc din faţa bisericii catolice întinderea catastrofală a incendiului.

Această litografie are în partea de jos, indicaţia, într'o limbă românească stâlcită: *„Arderea de Cernăuţi în 21 August 1859, venitul e hotărât pentru folosul arşilor"*.

In toate acest vederi, culese din cuprinsul întregii Bucovine, pictorul F. X. Knapp se manifestă ca un foarte îndemânatec mânuitor al creionului şi pensulei; el este un fin observator şi ştie să redeie cu preciziune remarcabilă şi fidelitate de cronicar al timpului şi locurilor peisajul, oamenii şi obiectele care-l captivează.

Abstracţie făcând de aceste litografii, cari au fost foarte răspândite în multe exemplare şi au păstrat faima numelui pictorului Franz Xaver Knapp acesta a lucrat o serie întreagă de tablouri în ulei, reprezentând monumente istorice, biserici, vederi din munţii Bucovinei, peisajii dela ţară, conace boereşti, compoziţii diferite şi o serie de portrete remarcabile; toate acestea sunt puţin cunnoscute fiindcă au rămas izolate în penumbra caselor diferiţilor proprietari, dar odată, reunite într'o expoziţie retrospectivă vor reapare în toată frumuseţea lor de altădată.

PETRE LUŢA

Livada Bunicii

Vacanţele copilăriei, zâmbete de veselie, flori înviorând ogorul mohorît de muncă...

Pasul sburdalnic — avânt de pasăre la întâiul ei sbor — mă duce la casa bunicii. Gârbovită de veac, proptindu-şi prăbuşirea de clădirea din stânga ei, casa bunicii e una din casele pitoreşti ale Cernăuţilor de ieri. Dar între clădirile noi care tronează măreţ pe soclu solid de piatră, căsuţa din strămoşi e sfioasă... Ochii ei, obosiţi de bătrâneţe, poartă veşnic ochelari albi de dantelută, lucrată cu migală de mâini dispărute.

Vioaie e doar portiţa, întâmpinându-mă cu un prelung scârţâit de bun sosit. Dar bunica nu aude: va fi prin curte. Trec grăbită prin curticica dintre ziduri, dând în bătrâneasca şi larga curte, întunecată de imensa umbră a nucului. Nucul acesta e fala bunicii: răcoare îmbietoare în zilele de arşiţă, adăpost pentru tot neamul de înaripate ce are pe lângă casă, dar mai cu seamă strajă la fântână (bunica spune că apa dela robinet e lipsită de gust!). Bănuiala mea e însă (de ce-s atât de răutăcioasă, oare?) că la umbra nucului s'a înfiorat amurgul de soaptele iubirii tuturor generaţiilor de bunici... De aceea, cât trăeşte bunica, nimeni nu va doborî nucul!

O caut şi prin acareturile din fundul curţii: bunica nicăieri. Mâhnită că am făcut drumul de pomană, taiu, îmbufnată, pârtie prin zăpada înaltă din livadă.

Sub pasul meu grăbit, blana moale de urs polar păstrează îndurerată urme adânci de şoşoni. Mă împiedic de-o movilă: e „palatul" furnicilor, piatră de hotar la plantaţia de căpşuni. Pentru a chema în minte imagini din primăvara trecută, strâng lipit pleoapele.

...Văd căpşunile: feţişoare minuscule de spiriduşi ai pământului, îmbujorate de râsul glumei lor primăvăratice, privesc curioase de după zimţii câte unei frunze crude. Toată preajma e îmbătată de râsul căpşunilor: până departe 'n livadă stăruie miros de fructe coapte. Aici era paradisul copilăriei

noastre, iar căpşuna fructul oprit. De ne prindea bunica prin aceste locuri, nu mai îndrăzneam să venim la ea cu zilele, până isprăvea cu dulceaţa de căpşuni.

Răscolesc nervos cu piciorul zăpada, dar de sub covorul imaculat foşneşte strident tristeţea toamnei. Păşesc nostalgic în spre livadă.

Pruni de multe şi variate specii, vişini şi zarzări întind spre cer ramuri disperate, a căror macabră goliciune e acoperită de chiciură ţepoasă. Vreau să rup o smicea, dar vâna elastică mă biciueşte peste braţ, cernând grăbit şi cristalin ace reci? E vişinul bătrân din livadă, lângă tulpina căruia am găsit-o pe bunica într'o zi de Mai senin, cântând imnul primăverii.

...Purta o jacheţică spumoasă de dantelută albă, (n'o vedeai de altfel niciodată învesmântată în alb) suviţele cărunte îi căzeau în ochi, iar cu glas piţigăiat şi afon fredona:

„Alles neu
Macht der Mai..."

Era ziua ei! Dar în braţul stâng, în locul tradiţionalului buchet de flori, bătrânica ducea un coşcogea maldăr de troscot pentru Joiana. Am zâmbit cu prea mult înţeles de tabloul grotesc ce mi se înfăţişa, ca să mi se ierte. Bunica a strâns gura într'o grimasă aspră, luând-o spre casă. Şi ca să întărească atmosfera de severitate ce şi-o impunea, începu să se tânguiască: „Tâlhăruţu, Tâlhăruţu meu! L-or fi omorît hoţii ori l-au otrăvit prin livadă. Îl caut şi nu-i!".

„Desigur, bunicuţo! Dacă nu-l găseşti, l-or fi îngropat undeva prin livadă", contribui şi eu la tânguirile bunicii. Dar în sinea mea mă bucuram grozav că am scăpat însfârşit de acest câine ciobănesc, lătos şi aspru, cu voce de bariton răguşit, ai cărui colţi îi simt şi azi în muschiul antebraţului.

Invocând pedeapsa divină asupra „hoţilor" care i-au luat câinele, bătrâna calcă şchiopătând pe drumeagul bolovănos din livadă. Mă gândesc să-i dau ajutor la dusul poverii, dar părăsesc repede acest gând, cunoscând împotrivirea ei de totdeauna: „Nu-s eu aşa de bătrână să nu-mi fac singură treburile!" Şi cum merge înaintea mea, mi se pare că o căpiţă

de fân verde se mişcă pe cărare, atât de mult a încărcat pe braţe şi atât de mică-i. Totdeauna ia hotărîri prea mari pentru ea şi se apucă de lucruri peste puterile-i sleite. Supravieţuitoare a unei numeroase familii de bunice, se crede obligată să gospodărească singură asupra întregii averi din strămoşi. Mai mult, vrea ca strălucirea şi belşugul de odinioară să rămână neştirbite; dar pentrucă nu-şi poate permite să ţină nicio slugă, face treburile singură, ca azi cu maldărul de iarbă.

In ziua aceasta a vacanţei de iarnă, aş vrea s'o revăd pe cărare, dar în faţa ochilor mei redeschişi apare, liniştită şi monotonă, haina albă a iernii, tulburată doar de urmele paşilor mei.

Desamăgită, părăsesc apoi vişinii, ajung gâfâind de urcuş la livada cu nuci şi mă opresc la „regatul şerpilor". Un morman de bolovani, aşezaţi simetric de cine ştie ce mână de strămoş chibzuit, sânt năpădiţi vara de muşchiu şi ierburi tăioase. Aici era tărâmul fricii copilăriei noastre. Atât de multe poveşti tulburător de fantastice ni s'au spus despre acest cuib al şerpilor, încât noi copiii am ajuns să ne lăudăm faţă tovarăşii noştri de joacă, de-a fi văzut sute de şerpi între crăpăturile grămezii de pietre; ba mai mult, de-a fi auzit fluieratul lor strident în nopţi cu lună nouă.

Nimic din misterul verii nu mai învăluie „regatul şerpilor": se pare că şerpi şi basme şi fiori de frică au adormit sub covorul orbitor de alb.

Atâtea ascunzişuri şi surprize are livada bunicii, că nu pridideşti să le descoperi pe toate deodată. Mai las şi pentru alte zile, căci vacanţa e a mea!

Dar nici după ora ce-a trecut cu plimbarea mea prin livadă, n'o găsesc acasă pe bunica!

Nu e nicăiri; ea nu-mi va mai apare niciodată, mică, puţin gârbovită, cu nasul cârn, purtând în obraji mii de încreţituri minuscule, în care se pare că natura a pus aceeaşi numărătoare a anilor, ca şi'n cercurile concentrice din tulpina arborilor... Doarme şi ea cuminte sub linţoliul alb, în altă livadă, a odihnei şi împăcării...

ARETA BÂCU

Despre Aglaea Eminescu, sora poetului — în Bucovina

(Continuare)

Aglaea rămase văduvă şi băeţii cei doi, Gheorghe şi Ioan, trecură sub epitropatul profesorului Dimitrie C. Isopescul [57]), director la «Pedagogiul» cernăuţean, om cu vază recunoscută, înainte de toate coleg al răposatului. I-a venit atunci Aglaei sfatul ca să cerce aşezarea între ai săi la Botoşani. Eminescu redacta şi scria însuşi, ca din partea Harietei, către d-na Cornelia Emilian (22 Martie 1888), mărturia acestei iniţiative: „Ideea de a aduce pe soră-mea din Bucovina împreună cu copiii să trăim la un loc, am avut-o noi de mult; însă lucrul este cu neputinţă. Intâiu că copiii surorii mele sunt de 14 şi 12 ani şi nu mai pot intra în şcolile de aici; al doilea, trecând frontiera, nu i s'ar mai da cei 300 florini stipendiu pentru copii, pe cari 'i capătă, pentru că copiii sunt premianţi" [58]).

Este locul să evidenţiez că între cele două surori comuniunea sufletească prinde a se desluşi în găsiri de caldă intimitate: copilăriseră împreună, îşi simţeau înaşteri de suferinţă, amândouă trecuseră prin chiliile dela Agafton. Câte dintre căutările băbeşti nu le făcuseră, iarăşi, împreună? Căminarul le arătase zadarnic la doftori şi, cum s'a citit mai sus, le trimisese cu iscusită nădejde la tămăduire la Teplitz-Schönau. Harieta boteză de 29 Iunie (Sf. Petru) 1874, în biserica Pogorârea Duhului Sfânt, astăzi catedrala din Cernăuţi, pe întâiul născut al Aglaei [59]). In 19 Iunie 1881 Nicolae Eminovici scria tatălui său, atunci la Bucureşti: «Harieta nu se află acasă, mă voi repezi duminică la Cernăuţi spre a o aduce» [60]). Din 7 A-

---

[57]) Matricolele lui Ioan Drogli-fiul pe anii şcolari 1887/1888 (cl. III), 1888/1889 (cl. III rep.), 1889/1890 (cl. IV, primul semestru) şi ale lui Gheorghe Drogli dintre anii 1888—1892 (cl. IV—VIII).

[58]) Henriette şi Mihail Eminescu. *Scrisori către Cornelia Emilian* şi *fiica sa Cornelia*, Iaşi, [1893], pp. 88—89. Nu este adevărată motivarea stipendiului, după cum se va vedea spre sfârşit, în special pentru fiul Ioan, care în clasa III-a rămâne repetent la studii, fiind notat „rău" şi la purtare. Fondul Religionar alocase cei 300 florini pe considerentul că părintele celor *doi orfani* se impusese vrednicelor amintiri ca un sărac ce muncise îndeajuns pentru ridicarea bucovinimei.

[59]) *Parohia Pogorârea Duhului Sfânt* din Cernăuţi — *Condica născuţilor*, Tom. I (1864—1877) pp. 354/355.

[60]) I. E. Torouţiu, *op. cit.*, IV.

prilie 1886 ne-a rămas misiva Harietei către Aglaea, prin care stăruie să-i afle, pentru treburile casei, „o gospodină bună, e-conoamă și credincioasă stăpânilor ei" [61]), o bucovineancă — prin pluralul *„stăpâni"* înțelegându-se pe sine și pe poet, atunci sub veghea ei continuă la Botoșani; apoi, câteva rânduri spre sfârșit, adaogă: „Mihai va căuta să-ți împlinească dorința în privința versurilor" și atestarea se impune precizării că Aglaea Drogli avusese și avea din creațiile lui Eminescu chiar înaintea tipăririi volumului din 1883 [63]), cum este cazul romanței «Somnoroase păsărele», armonizată de Tudor Flondor în 1883 și concertată în 1884, și altele «pline de corecturi» sortite postumității:

Eu te iubesc a mea Irenă,
În a mea inimă te cresc,
Tu suflet dulce de Sirenă,
Cu al teu zimbet îngeresc.

Ades în noaptea de tăcere
Mi-apare chipul de copil
Frumos și plin de mângâiere,
Cu flori ca luna lui April

Plăcute-s zilele acele
Când te întâmpin' ochii mei,
O tu femee între stele,
Tu mândră stea între femei.

O vino iară fermecătoare
Al vieții mele scump odor
Să-ți sărut [ ] iubit picioare
Și la genunchii tei să mor [63]).

sau fragmentul:

Din sfere ajunse
De-al stelelor mers
Un cântec petrunse
Întregu-univers:
„ Din chaos ferice
„ Din somnul etern

„Venirăm, s'aice
„Cărări se așternă
„Și nime nu 'ntreabă
„De ce ani apare
„Mișcându-ne 'n grabă
„La ce? la ce? [64])

pe care Aglaea le cerea și pentru plăcerea lirică în sine, dar foarte probabil, și spre a le da spre muzicalizare compozitorilor dela «Armonia». Se pare că, pentru vreme limitată, ea a adus cu sine manuscrisele poetului, câte, acestuia, nu i-se luaseră de Maiorescu după 28 Iunie 1883 sau nu le ferecase prevăzător în lăzile cu cărți purtate la Simțion. Deci puținul ciornelor cu care se chinuia Eminescu apus în Botoșanii anului 1888 și care îi erau licitate de către unele femei samaritane, cu veleități snobe, atunci, pentru autografe. Așa interpretez amănuntul: „scriu și surorii mele la Cernăuți să trimată poesiile lui Mihai, pe cari le-a luat zicându'mi că le va desclifra" — din-tr'un bilet al Harietei (10/22 Iunie 1888). [65]).

În 1888 pe toamnă, aceeași soră beteagă, „într'o cupea cu patru cai", însoțea la Cernăuți pe un cunoscut al ei și, „ca să nu cadă în mâna barășnicilor", îl recomanda Aglaei. Scrie Harieta tot pe larg în 10/22 Noemvrie 1888 către dăruitoarea grijulie care a fost Cornelia Emilian: „La plecare el a stăruit să'i spun ce să'mi cumpere; după multă stăruință eu am zis că voesc a mĕ fotografia, ceea ce am și făcut pozându-mă cu cruciuliță la gât, ceea ce însemnează vecinica pomenire, că va fi prima și ultima fotografie"... [66]). Și când această nefericită soră din urmă a poetului închise ochii întru odihnă veșnică, puținele bunuri de familie, hârtii și amintiri simple, se mutară în scrinul celeilalte surori după trup, mai depărtată de vatră, dar duh splendid din încă nestinsul duh al Eminovicenilor.

Buna considerație de care Aglaea se bucura înaintea societății cernăuțene, darurile de scenă ce-o făcurseră simpatică și aplaudată, fizicul și eleganța căutate până la amănuntul din urmă, o făcură să fie nădăjduită, pentru a doua căsătorie, de către locotenentul Heinrich Gareiss von Döllitzsturm, din Batalionul 76 Cotmani. Aceasta era purtător de blazon austriac și'n linia mamei coborîse dintr'un șir de demnitari, cărora dacă nu le sunt de verificat sentimentele românești, cum fu între alții I. Ambros [67]), înfruntatul și învinsul de către Mihai Bodnar în alegerile pașoptiste, nu li se pot respinge răspunderile administrative, pe care le-au acoperit cu hărnicie zeloasă. Ce va fi fost în familia locotenentului la gândul exprimat de a se căsători cu văduva Drogli..., ortodoxă..., româncă? Fapt este că în 5 Fevruarie 1890, după ce înaintase la Viena cerere pentru aprobarea căsătoriei, specificând venitul dotal *sigur* de 300 coroane [68]), el primi încuviințarea și, în același timp, adresă rugarea către Arhiepiscopia romano-catolică din Lemberg pentru

---

[61]) „Convorbiri literare", An. 58 (1926), pg. 676.

[63]) G. Ibrăileanu, *Edițiile lui Eminescu*, în „Viața Românească", An. XIX (1927), Nr. 1, pp. 92—93.

[64]) Leca Morariu, *Din moștenirea lui Eminescu*, în „Mihai Eminescu", An. II (1931), f. 4, pg. 17. Un concept quasi — identic la A. C. Cuza, *Kamadeva*, în „Neamul Românesc Literar", An. I (1909), pg. 501.

[65]) Leca Morariu, *idem*, pp. 17—18.

[65]) Henriette și Mihai Eminescu, *op. cit.*, pg. 99.

[66]) *Idem*, pg. 104.

[67]) „Foaia Poporului" 1910, Nr. 21 (1 Mai), pg. 9.

[68]) Vom. K. K. Obersten Militär als Obersten — Landwehr — Gerichtshof, Abtheilung A. Nr. 106/1890.

a-i-se aproba scutirea de a doua și a treia vestire, prevăzute de protocolul nunței la catolici. Gareiss aducea două temeiuri: 1) plecarea sa, pentru timp mai îndelungat, la cursul teoretic de trageri dela Buck a. Leitha (trebuia să fie acolo la 26 Februarie c.); 2) sfârșitul carnavalului și începerea postului pasvruarie c.): 2) sfârșitul carnavalului și începerea postului pascal, ceeace ar fi însemnat oprelişti directe [69]). Chiriarhul pontificul dădu încuviințarea [70]) și, astfel, taina căsătoriei se fixă pentru data de 18 Fevruarie 1890.

Mai rămânea un prag și acesta a fost, neîndoios, condițiunea dintâi a familiei Gareiss von Döllitzsturm: trecerea nuntitei la catolicism. Aglaea, din dragoste pentru Heinrich — și însist pentru acest temei, întru'cât nu ieșise din doliul îndătinat după moartea lui Mihai Eminescu (16 Iunie 1889) și a surorei mezină Harieta (14 Oct. 1889) — sau din oportunitate, consimți să-și schimbe mirul pe care-l primise la creștinarea din Ipotești, că născută din nou pentru o biserică străină rădăcinilor din care pornise drept-credinciosul Iurașcu, și, prin acțiunea confesională a paterului iezuit Francisc Eberhard, se botează a doua oară după ritul occidental. Mitrica în speță a parohiatului romano-catolic din Cernăuți *[Liber Natorum ab anno 1880—1893, f. 274]* cuprinde, în rezumat solemn, epilogul actului de conștiință:

„Die 13 a februar. 1890 recepta est e(x) schism(atae) orient(ali) in sinum Eccl(esiae) cat(olicae) post prof(essionem) fidei Aglaja Drogli, vidua p(ost). d(efunctum). Ioannem Drogli, fil(ia) leg(itima) Georgii Eminowicz et uxoris ejus Raluka n(ata) in Ipo[te]şti in Romania (,) die 7-a Maji 1852 nata et eodem mense baptisata, coram festibus. Henrico Gareis, Francisco Skrzynski et Iosepho Goetzel a R. P. Francisco Erberhard S. I." [71]).

Cununia fu oficiată peste alte cinci zile în fața altarului apusean „Înălțarea Sf. Cruci" din Cernăuți și conscripția ei următoarea partidă:

---

[69]) La 14 Fevruar 1890. (Cererea, în anexă, la actele căsătoriei).

[70]) Act. Nr. 3860/1890.

[71]) La 13 Fevruarie se catoliciza și Anastasia Moldovan, fiica Leontinei și a lui Andrei Moldovan; dar, peste scurtă vreme, reveni la ortodoxie.

Sponsa

D-a Aglaja Drogli
vidua post (.) def(unctum) Ioannem Drogli,
f(ilia) Georgii Eminowicz
et uxoris ejus Raluka,
de domo ignota, in Ipotestie
in Romania 1852 nata — ritus latini.

Cu Heinrich Gareiss, Aglaea trăi zece ani, anonimat legat de noua familie în care era introdusă și suferințele din pricina morbului lui Basedow îi dădură crizele supersensibilității, pe lângă deformările fizice, pe care femeea frumoasă de altă dată le-a simțit desgustătoare întregei ființe. O fotografie din ultimii săi ani ne-o arată cu pometii ieșiți, privirea foarte ațintită, pieptenătura părului „montantă", în care este o agrafă; rochia de culoare închisă se petrece până la funda albă, mult prea bogată și cu flori, pentru a ascunde ieșiturile gușei [72]).

In bătăile accelerate ale inimei, în exoftalmia specifică [73]), retrăgându-se din cercul cunoștințelor până la a se vorbi de cazul ei straniu, Aglaea von Döllitzsturm își va fi amintit de rudele consângene chinuite, cum se pierduse altundeva, frate de frate, sinucigași, nebuni, rachitici, paralizați? de mama bolnavă și sfârșită în rătăcire? O va fi încercat perindarea locului nașterei, satul, atât de iluzoriu cadrului austriac din strada Siebenbürgerstrasse Nr. 34, sugrumat de storuri și convenienţe?

Din zvon află în iarna 1898/1899 că Valer Branisce conferențiase la Clubul Tinerimei din Cernăuți despe „Eghipetul" și

---

[72]) Alte trei fotografii ale sale în: a) *Omagiu lui Eminescu, 1909*, pg. 39 (din 1870, deci la 18 ani); b) *ibidem* pg. 40 (c. 1883—1884, cu copii, trecută de 30 ani); c) „Mihai Eminescu", An. II (1931), Nr. 4 (copertă) cu căpitanul Heinrich Gareiss (după 1890). Medalionul din „Junimea literară", An. VI (1909), N-le 7—8, pg. 129 este o mărire fragmentară după a). Ion Grămadă, *op. cit.*, hors-text, cea în referire.

[73]) Aceleași caracteristice : *„o ușoară exoftalmie", „gât mai gros ca la cei cu hinertofie tiroidiană"* s'au observat și la Raluca Eminovici, ceeace denotă trecere ereditară a fenomenelor (v. Dr. C. Bacologlu, *Considerațiuni literare și medicale*, în „Convorbiri literare", An. LXXII (1939), N-rele 6—9, pg. 806: Augustin Z. N. Pop, *Contribuții eminesciene II: O, mamă...* București, 1940, pg. 10).

„Strigoii" lui Eminescu, şi nu după vreme târzie gazetarul a fost prezentat rudei poetului, care îi comunică a fi păstrătoarea multor *papiere*, „unele de natură foarte intimă", dela părinţi, de la Mihai şi de la Harieta. Cum tânărul naţionalist nu ocoli întrebarea dacă poate vedea acele hârtii, Aglaea i-a promis binevoitoare a-i arăta relievele scrisului dorit, dar după ce le „va revizui"[74] ... Branisce, cum se ştie, chiar atunci trebui să fugă din Bucovina şi, între timp, moartea o ajunse din urmă şi pe dânsa.

Ea îşi dădu sufletul spre zorii dimineţei de 30 Iulie 1900; fu slujită apusean şi îngropată în cimitirul vechi al Cernăuţilor[75]. Pe-aici, pe-aproape, fusese la gazdă şi bătuse drumurile pentru gimnaziu, îndurând sărăcia întreţinerei lui Dzierzek caretaşul (Schulgasse Nr. 799), şi fratele-poet Mihai. Cine-şi mai amintea?! Societatea «Armonia», având conducătoare bagheta lui Tudor Flondor şi a profesorului Anton Koller, călătorea propagandistic la vremea înhumării cântăreţei care o ctitorise nu cu vreme multă înainte. Itinerarul turneului (Suceava, Câmpulung, Vatra-Dornei, Gura-Humorului, Rădăuţi[76]), a lipsit rămăşiţele Aglaei de ultimul salut melodic al

[74]) Dr. V. Branisce, *Isvodul de zestre al părinţilor lui Mihai Eminescu*, în „Convorbiri literare", An. 58 (1926), pg. 44 şi urm; idem, *Scrisori inedite dela şi relativ la Mihail Eminescu*, în aceleaşi „Conv. lit.", pg. 669—677. Şi altădată, cum a fost la „Junimea" anul 1883, se încercau dări de seamă, între „produsele literare", asupra creaţiei eminesciene — George Popovici dizertând despre *Luceafărul* (v. „Familia", An. XIX (1883), Nr. 47, pg. 569).

[75]) Inhumarea se făcu la 1 August 1900. Iată menţiunea decesului Aglaei în *Liber Mortuorum (Czernowitz), Tom. III-ab anno 1868—1900:*

Dies, mensis, annus Sacerdos, sepeliens		N-rus domus	Nomen et conditio Mortui	Femin.	Aetas	Morbus
Dies mortis	Dies sepult					
30 Iulii	1 August.	Sieben-bürg.-strasse 34	Aglaia von Gareiss Döllitzsturm uxor des cl. Henrici c. r. centurionis nata Eminescu e Ipoteşti oriunda (Romania)	1	48 annor	Morbus Basedovi

[76]) N. Tcaciuc-Albu, *op. cit.*, pg. 31.

prietenilor artişti. Singur „Czernowitzer Zeitung" însăila, la ştirile mărunte ale zilei (An. XXXIII, Nr. 173 din 31 Iulie 1900), această părere de rău, pe care alte periodice bucovinene n'au cules-o:

«Gestern Früh ist hier die Hauptmannsgattin Frau Aglaja Gareiss Edle von Döllitzsturm geb. Eminescu nach langem Leiden im 48 Lebensjahre gestorben. Die Verblichene, die ihrer edlen Herzenseigenschaften wegen allgemeine Sympathien genoss, war eine Schwester das bekannten Dichters Eminescu, an dem sie bis zu seinem Tode mit abgöttischer Verehrung hing. Das Leichenbegängniss findet morgen um 5 Uhr Nachmittags vom Trauerhause (Siebenbürgerstrasse) aus statt».

Când mai apoi cimitirul vechi al oraşului se desfiinţă, pentru ca pe locul lui să se înalţe clădiri adăose universităţei, ţărâna celor mulţi se adună într'o criptă comună; oasele Aglaei, la acest prilej, au fost culese de familie şi reîngropate în cimitirul Horecea la primul rondou, cum priveşti pe dreapta, sub crucea familiei, alături de socrii ei — Amalia şi Vinzenz Gareiss von Döllitzsturm — şi de părinţii mamei lui Heinrich — Antonia şi Iosef Ambros Malltzek. Pe aceiaşi parcelă, pas de câteva morminte numai, se închisese cu treisprezece ani înainte şi racla profesorului Drogli.

Spre partea din jos a soclului, fiul Ioan şi bărbatul de al doilea i-au aşezat placă mică de marmoră neagră cu inscripţia:

Aglae Gareiss v. Döllitzsturm
K. K. Hauptmanns Gattin
* 7/V 1852 — † 30/VII 1900

dar numele îi este umbrit multă vreme din an de tulpina ierburilor, cari cresc peste mormânt deavalma cu mături, cu ferigi şi flori însipide, sub lucrul păianjenilor zornici. Pe crucea profilată în panoul cerului ajuns de mesteceni şi de arcul plutelor argintii, se vede încă sârma pe care, desigur, a fost atârnată demult ultima cunună pentru sora lui Eminescu.

Ar mai fi un adaos despre odraslele Aglaei: cei doi băeţi din prima sa căsătorie: o fetiţă Victoriea (21 Mart./2 Aprilie 1872 — 24 Aprilie/5 Mai 1874), murise de difterie încă din pruncie.

Cel dintâi, *Gheorghe*, născut în 15 April 1874 la Ipoteşti, a urmat, ca şi tatăl său — profesorul, şi ca şi unchii dinspre

mamă, la K. K. I. Staatsgymnasium din Cernăuți între 1884—1892, unde și-a trecut examenul de maturitate (19 Iulie 1892) [77]. Ofițer în rezervă, apoi — absolvind dreptul în aceiași localitate — magistrat în oștirea austriacă, manifesta predispoziții, chiar ambiții deșlănțuite pentru compunerile dramatice, sfârșind de paranoia «dementia precox» ca și de urmările infecției luetice, după îndelungă internare prin ospicii. Tragismul său a fost adus cunoștinței studioase de către Vasile Gherasim [78]. Existența lui psihică, de imperiu hereditar, îl păstrează ultimelor amintiri în două ipostase: declamând nemțește, în uniforma militară, cu capul desvelit, agitat, în fața grotei artificiale din grădina Reședinței cernăuțene: alta, premergând cu puțin claustrarea, este aceea a mereu-completei dezordini vestmântare, ciufulit, vorbind singur și gesticulând incoherent, adunând în juru-i stranii cortegii batjocoritoare de copii pe străzile Cernăuților sau semnul crucilor miloase de la creștinii temători. Steaua lui George Drogli ca și a țăranului Vasile Florea, cimotie directă din Călinești-lui-Cuparencu, și multor alți înruditi aceeași stea, apune sub catapeteasma răbufnirilor nenorocite [78] b).

Aglaea Drogli — Fotografie

Ioan Drogli, mezinul, se născuse la 23 Noemvrie 1875, la fel, în Ipotești, declarat în scriptele Cucorenilor de moșneagul Ioan Prodan și de Costache Leancă; urmă până în clasa IV-a (1885—1890) la același liceu cu fratele mai mare, dar „nesatisfăcător" la studii, „rău" la purtare, repetă clasa III-a,

[77]) Matricolele sale sunt de elev meritos.

[78]) *Art. cit.* Cu care ocazie se publică, lângă fișa respectivă de bolnav, declarațiile fratelui său Ioan: *„Un unchiu după mamă* [= Mihai Eminescu] *a murit într'o casă de alienați în București"; „mama moartă de m. Basedow"*.

[78] b) Informatori: D-na Aurora Bocancea-Ciuntuleac și Dr. I. Nandriș.

iar într'a IV-a maică-sa văduvită trebui să-l retragă, formal „de bună-voe", pentru a nu reedita clasa, dincolo de care intelectualiceste nu putea sări și, probabil, nici ca purtări nu se putea încadra rigorismului școalei [79]). Restul liceului l-a pregătit în particular. Când, în 1903, V. Branisce îl întâlni la Timișoara, Ioan Drogli, care îi încredință: două certificate ale poetului, o scrisoare a lui Titu Maiorescu către Harieta, două manuscrise-fragmente ale lui Slavici, șase scrisori ale lui Mihai Eminescu către tatăl său, către amândoi părinții, către Șerban și către nefericita Harieta, apoi o scrisoare a acesteia către Aglaea [80]), *„trăda simptomele morbului familiar,* trăise foarte desordonat". Ofițer sanitar, a căzut nu se știe unde, dar la datorie, pe câmpul armelor habsburge în războiul trecut [81]).

Cu ei, flăcăi fără casă, neamul căminarului Eminovici, pe linia descendenților direcți, se stinge pentru deapururi.

AUGUSTIN Z. N. POP

Pe urmele vremii...

Festiv scriitoricesc. — Pentru cei șaizeci de ani pe care vârsta părintelui Ion Agârbiceanu i-a ajuns [1]), recunoștința s'a întors, spre scriitor, plătitoare. Și după adevărul vremurilor, momentul de a-l cinsti în viață este deplin sărbătoresc: lângă maturitatea literatului ardelean, care a fixat în pagini date fără pretenție formală, întregindu-se mărturisirea vieței simple și bune da ai lui — Biblie a sufletului „de peste munți".

In afară de scrisul celuilalt popă blăjan, care a fost răposatul Alexandru Ciura, nu aflăm în întinsul literaturei noastre altă paralelă la tenxandru Ciura, nu aflăm în întinsul literaturei noastre altă paralelă la tendințele nobleței sufletești care stăruesc în epica lui Agârbiceanu, coborîtă parcă din amvonul bisericei pe care o slujește în sărcedoțiu și tocmai prin adâncirea duioșiei omenești cel sărbătorit s'a ridicat, volum după volum, la condițiunea socială a literaturei, creștină, purificatoare, peste exigențele artei stilistice.

A. P.

[79]) Matricolele îi caracterizează suficiența.

[80]) Dr. V. Branisce, *art. cit. mai sus.*

[81]) V. Gherasim, *art. cit.*

[1]) Pentru mărturisirea proprie a vieței cf. „Făt-Frumos", An. VII (1932), pp. 259—263.

Intre regionalism și românism literar. — După cum s'a relatat într'unul din numerele noastre precedente, Soc. Scriitorilor Bucovineni a fost vizitată de un grup de scriitori din București. A fost o ședință animată de vii și interesante discuții. Între altele, vizitatorii noștri au fost aceia care, pentru întâiaș dată în adunările bucovinenilor, au pus problema regionalismului literar. Cum noi socotim că teoriile sunt prea puțin creatoare de realități și că generalizările și teoretizările nu trebuesc să fie decât chintesențieri ale unor realități am preferat să lăsăm să vorbească realitățile. Privind, totuș, această realitate a literaturii bucovinene, putem afirma că ea nu s'a mărginit nici când la un regionalism îngust. Ea s'a integrat în universalul românesc, dacă ne gândim chiar și la unii scriitori mai vechi ca T. Robeanu, G. Rotică, etc., ca să nu mai vorbim de unii contemporani, care s'au integrat atât de mult în literatura centrului, încât și-au uitat provincia de unde porneau, și cu toate astea au rămas, totuș, cu infiltrația bucovineana în vâna inspirației lor literare.

Noi credem că problema regionalismului este atât de complexă încât poate îngloba părerile antitetice: și pe susținătorii și pe adversarii regionalismului în literatură. Credem că această antiteză este numai aparentă. Scriitorii și operele lor sunt asemeni râurilor, a cărora albie depinde, în general, de terenul străbătut. Temperamentul, limba, deprinderile și chiar felul de a gândi al unui scriitor este în strânsă legătură cu mediul în care trăește. Din acest punct de vedere, Taine are dreptate.

Dar menirea scriitorului nu este de a rămâne numai un reprezentant al regiunii unde s'a născut. El trebuie să-și ia zborul din cuibul cald al regionalismului, așa cum au făcut mai toți scriitorii tranlisvăneni, în frunte cu un Coșbuc, Goga, etc. Chiar și la Eminescu vedem această înălțare, dela regionalismul moldovenesc și bucovinean al poeziilor în care cântă Bucovina și pe Aron Pumnul, până la universalismul „Luceafărului", unde armonia dintre specificul local și universal ajunge la apogeu. Valoarea scriitorului este cu atât mai mare cu cât el va ști să transfigureze elementele regionaliste, contopindu-le și înglobându-le în varietatea de aspecte a literaturii neamului. Literatura unui neam nu riscă să cadă în monotonie decât atunci când ea este produsul numai al unui anumit centru și al unei singure grupări, oricât de geniale ar fi ea. Între local și universal trebuie să fie o continuă transfuzie, o continuă sublimare a specificului regional în universalul românesc. Și astfel cele două antiteze, nu numai că se armonizează, dar se și condiționează reciproc.

* * *

Estetic și religios. — Omul simte nevoia de a transfigura realitatea. Alături de ea, simțim nevoia unei lumi a visului și a închipuirii, în care să ne refugiem, atunci când realitatea e prea aspră. Și cât de dură a fost viața poporului nostru! Și cu atât mai mult a simțit nevoia refugiului în fantasticul basmului, în eroicul supraomenesc al legendelor și baladelor.

Nu e de mirare dar că și sărbătorile religioase, ca aceea a Crăciunului, să fie nu numai o deslegare de cele pământești și o contopire în Dumnezeire, dar și o transfigurare a realității și o înălțare în lumea frumosului, a fanteziei, a jocului gratuit al imaginației. Eticul și esteticul formează o simbioză în literatura populară a Crăciunului; sentimentul religios și cel estetic au aici menirea să-l purifice și să-l înalțe pe omul din popor, din realitatea prozaică în lumea ficțiunii fără asperități. Peregrinările ciobanilor pe țancurile munților se sublimează acum, în ticna iernii, în preajma staulului nașterii lui Isus, și astfel se înfiripează *Colindele* cu acel misterios refren:

O, Ier, Ieroi Doamne,

ca un ecou al veacurilor. Toată arșița și truda verii plugarului, se inobilează acum, și munca lui devine un fapt eroic, iar el, țăranul, ia proporții de „bădica Troian", și astfel se naște *Plugușorul:*

S'a sculat mai an
Bădica Troian...

In zilele de sărbători ale Crăciunului, miraculosul coboară printre oameni și oamenii se înalță în miraculos: Desprind o stea comată de pe cer și pornesc stelarii, ca și Magii de odinioară, să vestească minunea, pe care ei o simt înlăuntrul lor, pe care o văd înfiripându-se înaintea ochilor:

Sculați, sculați, boeri mari,
Florile dalbe,
Că vă vin colindători,
Florile dalbe,

Cu refrenul duios ca o melodie.

Nicăeri frumosul nu este mai aproape de Dumnezeu ca în aceste producțiuni ale Crăciunului. Nici când Abatele Brémond nu are mai multă dreptate: o armonizare mai perfectă între sentimentul estetic și cel religios nu putem afla decât în cântecele de stea, în colinde, în plugușor, etc. De Crăciun se deschid cerurile, mai ales pentru inspirații poeți anonimi, și Duhul Sfânt se pogoară în ei; sufletele lor se avântă în extazul mistic, cuprinzând în viers supremul mister al Dumnezeirii. Poetul anonim este în adevăr un „vates", un profet care anunță marea revelație...

Aurel Vasiliu

* * *

Cântul românesc la Praga. — Cântul românesc a trecut de mult granițele țării în lumea largă, purtat fiind departe pe aripile entuziasmului iubitorilor de artă autentică. Una dintre ostenitoarele pe terenul propagandei muzicii și a melodiilor românești dincolo de hotarele țării este Vera Mora-Șesan, profesoară la Conservatorul de muzică din Praga.

In ultimul timp d-sa a organizat la Conservator 2 mari concerte, dedicate muzicii românești. Primul a avut loc la 20 Noembrie, iar al doilea

la 2 Decembrie 1942, cu un program ales din repertoriul compozitorilor români.

Executanții au fost elevii cei mai aleși ai Conservatorului, în frunte cu însăși prof. Vera Mora-Șesan, iar unele texte românești au fost cântate în traducere cehă, efectuată cu adâncă autenticitate de d-na Bojena M. Șesan, autoarea primei Antologii din poeții români, în limba cehă.

Succesul acestor două concerte a fost desăvârșit. Iată câteva aprecieri ale criticii:

«Der Tag», Praga, din 4/XII, 1942:

„O seară de muzică românească. La Conservatorul de muzică din Praga a avut loc contactul elevilor eminenți cu compozitorii mai noi români. Concertul a avut loc la inițiativa forței didactice românești a Conservatorului, prof. Vera Mora, care în cuvântul introductiv a și făcut o dare de seamă asupra muzicii românești populare, precum și asupra compozitorilor români...

Deosebit de impresionante au fost piesele executate de însăși prof. Vera Mora, în limba română, din compozițiile unui Brediceanu, Paschill, Chiriac, etc., care a evidențiat sugestiv melodismul doinei și specificul ritmic al cântării populare. Privim acest concert cu plăcere ca un stimulent pentru o mai deasă întâlnire a noastră cu muzica românească".

Herman I. Mayer

«A-Zet», Praga, din 4/XII 1942:

„In sala Dvorak a Conservatorului a avut loc concertul dedicat muzicii românești. A fost executat un program care ne-a ilustrat un aspect important al creației artistice românești, a cântului popular și național. Compozițiile principalilor 16 compozitori români, colectori și armonizatori eminenți a melodiilor populare, ne-au arătat frumusețea visătoare și triumfătoare a creației populare. Am auzit piese lirice, de dragoste și balade epice, ca și dansuri românești, inimoase, ca melodii sentimentale, cu tipuri și ritm specific. Poesia frumoasă populară, în execuția compozitorilor, face din fiecare în parte o operă de valoare artistică, dovedind geniul artistic și estetic al poporului român. In afară de cuvântul introductiv și piesele executate de prof. Vera Mora, inițiatoarea acestei seri minunate, au fost interpreți elevii eminenți ai Conservatorului".

«Narodni Prace», Praga, din 4/XII, 1942:

„La concertul dedicat muzicii românești, ne-am dat din nou seama pe ce baze sănătoase își crează Românii cultura lor muzicală, acordând-o cu muzicalitatea înăscută a poporului român. Doinele lor electrizează, ceeace s'a și observat la public. Numele compozitorilor din program ne sunt bine cunoscute din anii trecuți; iar alegerea pieselor a fost caracterizată și dovedește o profundă cunoaștere a acestui domeniu muzical".

M. Š.

CARȚI ȘI REVISTE

Claudio Isopescu : Lingua, letteratura e storia romena in Ispagna.

Originala și îndrăzneața idee a subprefectului făgărășean Ion Codru Drăgușanu de a trimite — în 1865 — Academiei spaniole un volum din opera sa „Peregrinul Transelvanu" — primul volum primit de pe pământ românesc de Academia din Madrid — determină această Academie să-și îndrepte atenția spre limba română, dând cartea spre cercetare polidoctului spaniol Pedro Felipe Monlau.

Acesta, deși filolog erudit, nu cunoștea limba română. Totuși publică, în colecția sa de documente și probe de monumente literare latine și romanice, apărută la Madrid în 1866, o scrisoare din „Peregrinul Transelvanu" ca mostră de limbă românească, însoțindu-o de câteva observații.

In anii următori, însă având ocazie să viziteze Principatele, P. F. Monlau ajunge să cunoască deaproape pe câțiva din conducătorii spirituali ai Principatelor și mai ales poporul român și limba lui Ion Codru Drăgușanu.

In urma acestui fapt, în anul 1868, face, în Academia Spaniolă, o comunicare documentată asupra operei „Peregrinul Transelvanu", publicată apoi sub titlul: „Breves consideraciones acerca del idioma válaco o romance oriental, comparado con el castellano y demas romances occidentales. In forme leido en la Real Academia Espanola en junta ordinaria del 5 de mazzo del 1868... sobre el Peregrinul Transelvanu, obra escrita en legua válaca"...

In această comunicare P. F. Monlau, după ce dă câteva informații istorice asupra celor două Principate care stau mereu în centrul atențiunii lumii politice, dă ample amănunte cu privire la formarea limbii române, stăruind asupra latinității acesteia, cu privire la dialectele limbii române, la creștinismul la Români, la vocabularul și gramatica română, constatând mari afinități cu lexicul și gramatica limbii spaniole și cu privire la literatura română.

In aceeași comunicare, dă două mostre de text românesc din „Peregrinul Transelvanu", cu traducerea din „atât de prețioasa limbă a Românilor..., în ale căror vine curge sânge roman, pe ale căror buze răsună cuvinte romanice și a căror istorie nu desminte vigoarea rasei".

Datorită, deci, lui Ion Codru Drăgușanu și interesului pentru limba română a lui P. F. Monlau, academicienii spanioli, iau pentru prima dată, act de latinitatea limbii române și de înrudirea acesteia cu limba spaniolă.

De aceea pare naturală hotărirea Academiei Spaniole: 1) de a mulțumi autorului «Peregrinului Transelvanu» pentru atenția sa față de Academie; 2) de a cultiva relațiunile literare-lingvistice cu Românii, cumpărând scrierile române indicate de P. F. Monlau; 3) de a dărui lui Codru Drăgușanu operele editate de această Academie.

Aceste date, împreună cu alte rezultate ale cercetătorilor d-lui Claudiu Isopescu, titularul catedrei de limba română la Roma, fac subiectul unei conferințe ținută anul trecut la Madrid, asupra relațiilor științifice-culturale dintre Spania și România politică și etnică.

Valoarea acestei contribuții este cu atât mai mare, cu cât, în afară de bibliografia scrierilor românești despre Spania între 1710—1932, datorită ilustrului Ramiro Ortiz, fost profesor de limba italiană la București (Din istoria raporturilor ispano-române), altă bibliografie nu avem, iar despre scrierile apărute în Spania despre România, nu avem nici-o bibliografie.

Pe lângă interesul științific al cercetărilor cuprinse în acest studiu, noi ținem să relevăm aici și să accentuăm actualitatea acestuia și din punct de vedere al desvoltării raporturilor de cunoașteri și aprecieri reciproce între poporul român și spaniol. Și din acest punct de vedere, activitatea d-lui profesor Claudau Isopescu este pe linia marilor interese naționale.

G. Rațiu

* * *

Leca Morariu, **Eminescu, Note pentru o monografie**, Institutul „Cernăuți", No. 24.

D. Leca Morariu își subintitulează noua d-sale lucrare „Note pentru o monografie" eminesciană, căutând și de astădată să rămâie modest în aprecierea cercetărilor de migală ce le face, căci cele, peste optzeci de pagini ale așa ziselor „note" nu poartă, nici pe departe, caracterul unor simple comentarii înșeilate pe margini de probleme, ele fiind, dimpotrivă, chintesența a tot ce se poate spune în privința vieții lui Eminescu, începând cu data nașterii poetului și terminând cu capitolul hoinărelii lui, când drumurile bătute de cel mai aventurier copil al căminarului dela Ipotești, după anul 1866, se încurcă tot mai mult și mai rău, pentruca, în cele din urmă, să ajungă în disputate bănuieli și în adevărată legendă.

Înarmat cu întreg aparatul critic necesar și cunoscând la perfecție toate izvoarele legate de biografia marelui liric român, d. Leca Morariu îi urmărește firul vieții, cu recunoscuta-i și apreciata-i competință, până în cele mai intime tresăriri ale ei, discurcându-i meșteșugit orice nod al contrazicerilor și inodând-o, cu aceeași artă, acolo unde capetele i se rup din lipsă de informație.

Lucrarea actuală cuprinde numai patru capitole din cele opt, pe care le cunoaștem din publicațiile cotidiene și periodice de mai înainte. Restul așteaptă alt volum, de aceleași proporții și aceleași întregiri de valoare, ca și primul, căci profesorul dela Universitatea din Cernăuți continuă munca începută în ritmul celei mai neobosite asiduități.

Silvia T. Balan, **„Groza" lui Alexandri**, *figură legendară sau personagiu istoric?* Institutul „Cernăuți" No. 23.

Tot sub egida *Institutului „Cernăuți"* a apărut și lucrarea d-nei Silvia T. Balan, *„Groza lui Alexandri"*, în care autoarea, după ce traduce, din limba germană, un reportaj judiciar, făcut de un anonim în „Das Ausland" cu ocazia impresionantului proces al haiducului „Grozea", desbătut, în 1838, la București, demonstrează că balada bardului dela Mărcești s'a inspirat în toată structura din însăși existența acestui haiduc, ce n'a rămas cunoscută numai între fruntariile Principatelor, trecând până și 'n revistele germane și franceze.

Cât privește izvorul dela care a pornit Alecsandri ca să-și alcătuiască balada, d-na Silvia T. Balan e de părere că el nu-l constitue reportajul menționat, ci tradiția populară, căci amintirea procesului din 1838 și faptele haiducului au fost reținute de toate păturile sociale și în special, de țărani.

De bună seamă d-na Silvia T. Balan are perfectă dreptate susținând aceste, deși ușor se poate admite și partea inversă, întrucât anumite indicii, asupra cărora vom reveni, pledează și pentru supoziția din urmă.

T .Cantemir

* * *

Al. Procopovici: *Luptele naționale din celălalt veac: Bucovina care a fost și care va să fie. Sibiu, 1942.* Autorul, cu tote că funcționează acum de mai mulți ani ca profesor la Universitatea clujană, mutată temporar la Sibiu, și este învăluit de obositoare ocupații la facultate și la Muzeul Limbii Române, unde conduce, ca continuator al d-lui Sextil Pușcariu, redactarea Dicționarului, mai găsește ore de reflexie în cari se adâncește în istoria țării sale de baștină: Bucovina. In studiul de față, extras din revista „Transilvania" (No. 12 din 1942), se ocupă îndeosebi de luptele date de Bucovineni în secolul al XIX-lea pentru păstrarea caracterului românesc al bisericii ortodoxe și evocă în contururi fine și tăioase personalitatea episcopului Eugeniu Hacman, care n'a voit să-și concilieze ambițiile personale cu tendințele curentului național românesc.

N. T. A.

* * *

Bucovina medicală, revista colegiului medical din Bucovina, a apărut de curând și aduce preocupări interesante din domeniul experienții medicale. Tipărită în condițiuni tehnice ireprosabile, noua revistă va fi desigur un îndreptar real în promovarea medicinei românești, din Bucovina.

In preajma Crăciunului, a apărut o nouă revistă **„Căminul nostru"**, revistă de îndrumări artistice, științifice și economice în cămin, editată de Școala de gospodărie urbană din Cernăuți, de sub conducerea d-nei Cornelia Vântu, având ca redactoare responsabilă pe d-na profesoară Areta Bâcu.

Pe lângă că e tipărită în condiții grafice fără cusur, această nouă soție a scrisului bucovinean aduce un material ales și bine pus la punct. Frumos redactată și cu mult gust artistic, revista „Căminul nostru" aduce un aport real femeii române din Bucovina.

E o revistă utilă care-și înțelege rolul în aceste vremuri de tulburare a neamurilor și pășește pe drumul practic al vieții, fapt ce are o mare însemnătate pentru zilele de azi. Nu se poticnește în visări romantice, ci intră dedreptul în realitatea cotidiană.

Și aceasta ne trebuie acum.

In „Gazeta Transilvaniei", steag ridicat la 1838 de G. Barițiu și sfințit în luptele purtate cu vrednicie de atâția urmași în frunte cu Mureșanu, s'a tipărit în numărul de Crăciun, un articol semnat de Ion Colan, de mari tristeți și năzuințe românești. Nu putem trece fără a cita câteva fragmente: „Scrâșnesc țintele bocancilor pe zăpada de sticlă".

La post, sentinele duble. Așteaptă nașterea Mântuitorului. Vânt groaznic, născut odată cu pustiul stepelor, chiue și hăuie prin tăișul baionetei.

Stai! Cine-i.

Cuvinte magice deschizătoare de drumuri s'au încrucișat în noapte:

— *Traian* — aduce vântul parola până la Gheorghiță.

— *Transilvania* — plecă răspunsul, abia șoptit.

Și vântul repetă, ca un refren de colindă:

Transilvania..."

Câtă poezie, cât adevăr și câtă frumusețe.

G. D.

***

Transilvania, *organ al Astrei, anul 73, m. 12, Sibiu.* — Ultimul număr al celei mai vechi reviste românești se prezintă cu numeroase studii, cu o bogată cronică și cu variate însemnări. D. *D. D. Roșca* are un esseu filotetic despre „Miorița". Compatriotul nostru, d. prof. univ. *Al. Procopovici*, evocă unele momente de sbucium național din trecutul Bucovinei austriace sub titlul: „Luptele naționale din celălalt veac: Bucovina care a fost și care va să fie". In deosebi se insistă asupra legăturilor pe cari Bucovina le stabilise cu celelalte provincii românești și asupra tribulațiilor separatiste ale episcopului E. Hacman.

D. *I. Breazu*, redactorul revistei, reamintește legăturile dintre „Alexandru Odobescu și Transilvania", iar d-na *Angela Selagian-Butean* dă amănunte prețioase despre „Portul și industria casnică din plășile Beiuș și Vașcău (județul Bihor).

C. L.

Primite la redacție

V. Grecu: *Invățăturile lui Neagoe Basarab.* Versiunea grecească. Ed. Academiei Române. București 1942.

Calendarul „Tribuna" 1943.

Reviste: *„Convorbiri literare"*, Anul LXXV. N-rele 7—12. București, str. Argentina 39. Dir.: *I. E. Torouțiu.*

„Gândirea", Anul XXII, No. 1, București, str. V. Conta 5. Dir.: *N. Crainic.*

„Timocul", Anul IX, caetul III, București, str. O. Cocorăscu 84. Dir. *F. Florescu* și *A. Andrei.*

„Luceafărul", Anul III, No. 1, Sibiu, str. Oituz 4. Dir. *Olimpiu Boitoș.*

„Sănătatea Satelor", Anul 1, No. 5 și Anul II, No. 6—7, Cernăuți. Directoratul Sănătății. Director: *Dr. O. Lupu.*

„Cetatea Moldovei", Anul IV, No. 2, Iași, str. Codrescu 5. Dir.: *Gh. A. Cuza.*

„Acțiunea", Anul III, No. 14—15, București, str. Sfinților 9. Dir.: *A. Băbescu* și *Gh. Clujanu.*

„Viața Ilustrată", Anul V, No. 2, Cluj, Piața Hitler 18. Dir. *I. Goron.*

„Bolletino bibliografico italiano", Anno III, No. 3—8. Palazzo Firenze, Roma, Italia.

„Serviciul mondial", No. III/23 și 24, Frankfurt am Main, Germania.

„Arhivele Olteniei", No. 1-12, Anul 1943, Craiova, str. Negru Vodă 11.

Ziare: *„Cetatea Hotinului"*, Hotin, *„Dacia"*, Timișoara, *„Țara"*, Sibiu, *„Rampa"*, București, *„Bacăul"*, Bacău, *„Gorjanul"*, Tg.-Jiu, *„Basarabia"*, Chișinău, *„Acțiunea"*, București, *„Moldova"*, Iași.

Cine primește un număr din revistă și-l reține este considerat abonat. Cei ce nu doresc să aboneze revista, sunt rugați să ne-o restitue, sau să ne comunice refuzul lor pe orice cale.

Trimiterea revistei, făcându-se, din pricina împrejurărilor, în mod defectuos, rugăm prietenii să ierte eventualele întârzieri sau lipsuri și să ne ajute, comunicându-ni-le.

***

Manuscrisele trimise redacției nu se înapoiază. Orice manuscris găsit bun se publică în revistă cel târziu la șase luni după primire. Răspunsuri scrise nu se dau.

***

Numărul viitor al revistei va fi închinat pictorului Epaminonda Bucevschi.

TIPOGRAFIA „MITROPOLITUL SILVESTRU", PIAȚA UNIRII Nr. 3

Prețul 50 lei